

113325

KINCSESTAR

A MAGYAR SZEMLE TÁRSASÁG
KIS KÖNYVTÁRA

75. SZ.

A PÁPASÁG

ÍRTA

SZABÓ VENDEL

MAGYAR SZEMLE TÁRSASÁG
BUDAPEST

K I N C S E S T Á R

A PÁPASÁG

IRTA

SZABÓ VENDEL

*a Pázmány Péter Tudományegyetem
theológiai fakultásának ny. r. tanára*

BUDAPEST, 1931

KIADJA A MAGYAR SZEMLE TÁRSASÁG

113325

A Magyar Szemle Társaság tulajdonában lévő „Old Kenntonian Style” anyadúccokkal szedte és nyomta

A PÁPASÁG

Nincs a világnak még egy helye, mely az embernek több alkalmat adna elmélkedésre és megfontolásra, mint Róma, az örök város. A népek és nemzetek sorsát vezérlő isteni gondviselés keze által megírt nagy nyitott könyv ez a város, melynek története a világtörténelem legérdekesebb fejezete.

Róma a halál és élet, a pusztulás és alkotás, az enyészet és örök ifjúság városa.

Bármerre tekint a szem, romok ötlenek fel előtte: a régi dicsőség sírbasülyedésének korhadt fejfái. Mintha temetőben járnánk. A Forum Romanum, ahonnét valamikor a világ sorsát intézték, a Palatinus fényes császári márványpalotái, a lenyűgöző szépségű és méretű Colosseum, a hatalmas kőtömbökkel kirakott hadiutak, amelyeken a római légiók elindultak a földkerekség meghódítására és a pompás diadalívek, amelyek alatt a győztes hadvezérek a világ fővárosába bevonultak, a Via Appia pompázó büszke síremlékei és mégannyi száz és száz emlékmű, amelyeket a dicsősége tetőpontján hivalkodó pogány Róma valamikor az örökkévalóság számára szánt: mind-mind romhalmazok és az összetört néma kövek hangos szóval hirdetik minden földi dicsőség mulandóságát.

De az enyészet birodalmának romjai felett új élet lüktetése és immár közel húsz évszázad küzdelmein győzedelmeskedő titokzatos erőforrás alkotásai tárulnak elénk. Sajátságos varázslat légkörében érzi magát a

szemlélő. Az emberi gyarlóság mulandó alkotásai felett valami csodálatos és emberi erőket meghaladó hatalom kezének és igazgatásának megnyilvánulását látjuk. Érezzük, hogy a kereszténység fővárosában vagyunk, amely történelmének kulcsa és a krisztusi szellem életműködésének irányító gócpontja.

Ha azt kérdezzük, mi teszi Rómát a kereszténység középpontjává, a feleletet a régi Mons Vaticanus lejtőjén a föld mélyében rejtőző sírfedőlap felírata adja meg: Petrus. A sír felett épült hatalmas bazilika égbetörő kupolájának körirata pedig fennen hirdeti a világnak az evangéliumi igék örök igazságát: „Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam: et tibi dabo claves regni coelorum”. Péter, a „köszikla” pihen ott, a kiválasztott apostolfejedelem, akire Krisztus felépítette a mulandóság törvényei felett álló Egyházát.

A kupola köriratát kiegészíti a Szent Péter-tér közepén álló obeliszk. Pogány emlék, amely valamikor Egyiptom ékessége volt, amíg Caligula császár a római fegyverek dicsőségének hirdetésére Rómába nem hozatta. V. Sixtus pápa 1586-ban az épülő bazilika terének közepébe állíttatta és a pogány császárok hivalkodó dicsérete mellé odakerült a keresztény felirat: „Christus vivit, Christus regnat, Christus imperat. Vicit leo de tribu Juda”. Krisztus él, Krisztus uralkodik, Krisztus parancsol. Győzött az oroszlán Juda törzséből.

Krisztus erejében országoló Péter dicsősége teszi Rómát olyan becsessé minden keresztény szemében. Az obeliszk és a kupola felírataiban a sziklára építő Krisztus művének kétezeréves története van elmondva. A természetfeletti élet örök igazságain örökődő Egyházra nézve megvalósultak az Üdvözlítő szavai: „És szakadt az eső, jött az árvíz, a szelek fúttak és ama háznak estek; de nem dőlt össze, mert kösziklára volt alapítva”. (Máté 7, 25).

Péter székhelye az Egyház sziklavára lett. Rómát,

ahonnét valamikor a fél világot igába hajtó világi hatalom kardja parancsolt, a galileai Halász és jogutódai vették birtoklásba, hogy krisztusi rendelkezésen alapuló tekintélyükkel a krisztusi birodalom kormányzását innét intézzék. Róma mellől elpusztult a császárok birodalma, a világ fővárosa hatalom és alattvaló nélkül maradt, de a büszke Urbs nem dőlt romba, mert a gondviselés isteni tervét kellett valóra váltania, mely őt a krisztusi nyáj védőjének választotta ki.

A keresztény Róma történelme az Egyház történelme. Péter széke vérrel és szenvedéssel megalapozott királyi trón. Története sok tanulságot szolgáltat. Birtokosai sokszor viselték magukon az emberi gyarlóság bélyegét és emberi elgondolás szerint talán gyengéknek bizonyultak az Egyház ellen tornyosuló nehézségekkel szemben, de ha az Egyház történelmén végigtekintünk, mindig azt látjuk, hogy a dühöngő viharok még sem tudták soha a szikla ormára felhúzott krisztusi lobogót letépni, amelyen változatlan tisztsággal ragyog az isteni ígéret: Non praevalébunt! Birodalmak eltűntek, királyi trónok összedőltek, két évezred alatt megváltozott a világ arculata, csak egy maradt meg ifjúi erejének teljében: Péter. „Győzött az oroszán Juda törzséből”, mert nem hiusulhatott meg az Írás szava: „Az Úr ígérete fennmarad mindörökre”. (Zsolt. 116, 2.)

I. „TE VAGY A KÖSZIKLA!”

A katolikus Egyház hitrendszerének kezdettől fogva mindig hirdetett és hitt igazságai közé tartozott, hogy a krisztusi Egyház terjesztésében közremunkáló apostolok és tanítványok feje és Krisztus első földi helytartója szent Péter Apostol volt.

A keleti és nyugati egyházak atyái és írói, nemkülönben a tanító egyház hivatalos megnyilatkozásai mind egybehangzóan tesznek tanubizonytságot a nagy kiváltságról, amellyel Krisztus Pétert felruházta.

A Szentírás és Szentagyomány világos tanuskodásával még a keleti nagy egyházszakadás szellemi vezére, Photius, sem mert szembeállni és fenntartás nélkül elismerte Péter apostol kormányzói hatalmának teljességét a krisztusi nyáj felett. A törzsről leszakadt keleti egyház a 12. századtól kezdve vont a kétségbe Péter hatalmi elsőbbségét, hogy pártütését igazolja és a római pápa egyházfőségét tagadhassa. A görög teológia szerint a krisztusi egyház alkotmányformája nem monarchikus, hanem arisztokratikus, vagyis az egyházi legfőbb kormányzat irányítása nem Péter, hanem az apostolkollégium joga volt, amelytől utódlási joggal a püspökök testülete és összessége vette át.

A nyugati egyházban a hamis bölcseleti eszméktől megmetyélezett nominalista teológia támadt az ősi hit ellen és a 14. századtól kezdve már feltűntek a nyomok, amelyeket a 15., de még inkább a következő századok rendszeres támadásai széles úttá tapostak. Marsilius Patavinus — 14. század — nyíltan hirdeti, hogy „szent Péternek nem volt nagyobb tekintélye, mint a többi apostolnak és nem is volt az apostolok feje”.

A racionalista teológia a 16. századtól kezdve különös gondot fordít arra, hogy az Egyház fogalmának hamis értelmezésével az isteni jogon felépült ősi alkotmányt is megváltoztassa. Neki sok a görögök arisztokratikus egyházformája; a hatalom és egyházkormányzás jogforrását demokratizálja és a hívők összességében látja. A természetfeletti jellegétől megfosztott Szentírás és Szenthagyomány adatait kénye-kedve szerint magyarázza, a szavak értelmével és összefüggésével ellentétes és alaptalan hipotézisekkel iparkodik állításait alátámasztani és a világos értelmet elhomályosítani. Sőt attól sem riad vissza, hogy a Szentírás perdöntő helyeit egyszerűen törölje és későbbi betoldásnak nyilvánítsa, amint azt például a racionalista teológia legzseniálisabb képviselőjénél — Harnacknál — találjuk Máté 16—18.-ra vonatkozólag.

Péter apostol kiváltságos helyzetének és egyházfőségének ténye lényeges alkotórészét képezi mindannak, amit a pápaságról mondani akarunk. Ellenfeleink sem azért tagadják, mintha Péter kiváltsága a maga elszigeteltségében tekintve céljaikkal ellentétben állana. A péteri jogok utódlását akarják általa meghíúsítani és a pápa joghatóságának alapját megdönteni. Viszont mi Péter elsőségének bizonyításával szilárd alapot teremtünk, amelyről a krisztusi Egyház életének működését biztosan áttekinthetjük és alkotmányának alaptörvényeit világosan körvonalazhatjuk.

Az evangéliumi szövegek egyszerű, keresetlen elbeszéléseiben és tanításában valahányszor az apostolokról van szó, lépten-nyomon világosan vagy burkoltan felbukkannak Péter elsőségét bizonyító tények és momentumok.

Nem feltűnő-e, hogy Péter nevét annyiszor említik az evangéliumokban? 118-szor, sokkal többször, mint a többi apostolét együttvéve. Krisztus neve után az övé a leggyakoribb. Az is megfontolásra méltó, hogy Péter

első helyen áll, ha több apostolról történik említés. Négy ízben sorolják fel az evangéliumok az apostolok névsorát és ezekben is, jóllehet a többi apostol nevének sorrendje változik, Péteré mindig az első hely. Sőt Máté evangélista (10, 2—4) nyomatékkal hangsúlyozza az apostolnevek felsorolásában, hogy az „első” természetesen Simon, akit Péternek hívnak.

Krisztus életének minden fontosabb kiemelkedő mozzanatánál találkozunk Péterrel. Ő a különösen kiszemelt és kiválasztott apostol, akinek mindent látnia és hallania kell és akit a Mester különös bizalmával és szeretetével tüntet ki. Péternek, a halászembernek hajójából tanítja Krisztus a sokaságot; Péter hajója az első „cathedra”, amelyről a világ az üdvösség ígét hallja, előre jelezvén a „cathedra Petri” kiváltságos helyzetét a krisztusi tan hirdetésében. Ugyanezen hajóról történik az első csodálatos „halfogás” és nyomában az első sejtelmes ígélet: „Ne félj! ezentúl már embereket fogsz”. (Lukács 5, 10). Egyedül Péterért fizeti meg Krisztus az adópénzt a saját adójával együtt, ami ismét a legszorosabb összetartozásnak és morális egységnek a kifejezése. Péter ott van Tábor hegyén a Mester megdicsőülésekor, ott van a Getszemáni kertben a szenvedés kezdetekor, hogy a krisztusi élet magaslatait és mélységeit végigszemlélvén, egykoron testvéreinek és apostoltársainak a hitben erőssége és vigasztalója lehessen.

Hosszú sor lenne, ha mindazon momentumokat fel akarnók sorolni az evangéliumokból, amelyek bizonyítják, hogy Krisztusnak Péterrel szemben különös szándékai voltak. Mielőtt a különös kiválasztottság világos bizonyítékaira áttérnénk, csak egy dolgot akarunk még megemlíteni. Az Üdvözítő nyilvános fellépésének legelőjén történt a Jordán partjainál, ahol Keresztelő János bűnbánatot hirdetett a Messiás méltó fogadására. János tanítványai közül kettő, András és János, Krisztus nyomába szegődnek és András az ő testvérét, Simont is

Krisztushoz vezet. Vajjon ki sejthette volna akkor, hogy a világtörténelem egyik legfontosabb pillanata volt az? A Messiást váró egyszerű halászember őszinte nyílt tekintettel áll az Istenfia előtt. „Jézus pedig rátekintvén, mondá: Te Simon vagy, Jónás fia, te Kéfásnak fogsz neveztetni, ami annyit jelent, mint szikla”. (János 1, 42). Jézus rátekint. Az isteni szemek nézése átjárja Simont. Amint a művész szemléli az előtte levő márványtömböt, melyben az ő szeme már előre meglátja a megalkotásra váró remekművet, így nézi Krisztus is Pétert. Nem az egyszerű halászembert látja benne, Simon helyett Kéfás, a kőszikla áll Krisztus előtt, aki eljövendő országának alapja, hatalmának letéteményese és kormányzásának helytartója lesz. Amint az ószövetség atyjának, Ábrámnak nevét Isten Ábrahámmá változtatja, úgy most kétezer évvel később, talán ugyanazon a helyen! az újszövetség alapjainak lerakásakor a krisztusi szövetség atyja is új nevet nyer.

A névváltoztatás alapjául szolgáló krisztusi szándék értelmének felfedéséhez a kulcsot Máté evangéliuma adja meg. Jézus a tanítás fárasztó munkája után tanítványjaival a Jordán forrásainak csendes vidékére vonul vissza és Fülöp Cezareájának környékén „kérdezi tanítványait, mondván: Kinek tartják az emberek az Emberfiát? Ők pedig mondák: Némelyek Keresztelő Jánosnak, mások Illésnek, mások pedig Jeremiásnak, vagy egynek a próféták közül. Mondá nekik Jézus: Hát ti kinek mondotok engem? Felelvén Simon Péter, mondá: Te vagy a Krisztus, az élő Isten fia. Jézus pedig felelvén, mondá neki: Boldog vagy Simon, Jónás fia! mert nem a test és vér nyilatkoztatta ki ezt neked, hanem az én Atyám, ki mennyekben vagy. Én is mondom tehát neked, hogy te kőszikla vagy és erre a kősziklára fogom építeni Egyházamat, és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta. És neked adom a mennyek ország kulcsait. És amit megkötsz a földön, meg lesz kötvé mennyekben

is, és amit feloldasz a földön, fel leszzen oldva mennyekben is”. (16, 13—19).

Alapkőletétel! Csak ígéret alakjában ugyan, de az Isten Fia ajkairól, akinek ígérete a biztos teljesülés záloga. Krisztus még csak az anyagot gyűjti össze eljövendő Egyháza számára, amikor az örök élet ígéinek magvát a lelkekben elhinti, de íme, jó előre gondoskodik az alapról is, amelyen majd a mennyei Jeruzsálem városának földi mása dicsően felemelkedik.

Krisztus szavainak megfontolása világosan föltárja, milyen fontos és kiváltságos működést szánt Péternek az Egyház életében. Az ígéret szavaiban különösen három kifejezést kell szemügyre vennünk: milyen értelemben nevezi az Úr Simont „kősziklának”? mit jelent a „kulcs” átadása? minő tartalommal bír az „oldó és kötő” hatalom?

Amikor Krisztus Simont Egyháza sziklaalapjának kiválasztja, a házépítés módjának kifejezését alkalmazza kép gyanánt. Amint a ház szilárdsága az alap szilárdságától függ és akkor a legbiztosabb, ha sziklára épül, úgy Krisztus is Simonra, mint sziklára akarja Egyháza szilárdságát alapozni. Az Egyház, a „mennyeik országa”, emberekből álló látható társaság, amelynek tagjai a krisztusi tanok és törvények erejében egységgé összeforrva törekszenek az örök végcél felé. Azonban minden társaság fenntartó ereje a tekintélyben rejlik, amely a társaság életműködését irányítja és a természetének megfelelő törvényeknek érvényt szerez. A tekintély tehát az alap és a szükséges követelmény, amely nélkül semmiféle társaság nem lehet életképes.

Ugyanezen gondolat lebeg Krisztus előtt is, amikor sziklának szemeli ki Simont. Amíg Krisztus a földön járt, ő volt az apostolok és a benne hívők feje, ő volt a „Rabbi”, a tanító. Eltávozása után is megmaradt ugyan Egyháza legfőbb gondviselőjének és az Egyházban lüktető természetfeletti erők örök forrásának, azonban azt

akarta, hogy a látható egyháznak látható feje is legyen, aki a Mestertől kapott tekintéllyel itt köztünk legyen a nyáj pásztora és kormányzója. Az apostolok ismerték Krisztus szándékát, ami kitűnik abból, hogy versengtek, vitatkoztak egymás között, hogy a krisztusi országban kit illet meg közülük az elsőség? Ki legyen az „első”, a „nagyobb”, az „előljáró”? Erre adja meg a feleletet Krisztusnak Simonhoz intézett szava: Te vagy a kőszikla! Te leszel az én országom legfőbb tekintélye, az én híveim társaságának szilárd alapja, amelyen megtörik az évezredek minden ostroma, a „pokol kapui”, a halál és enyészet nem vesznek erőt rajta.

Péter különleges kiváltságának értelmét még jobban megerősíti a kulcshatalom ígérete. „És neked adom a mennyek országa kulcsait”. A kulcs a jog és hatalom jelképe. Akinek a ház vagy várkapu kulcsát átadják, annak kezébe megy át a jogos rendelkezés és kormányzás hatalma. „Neked adom” — úgymond az Úr Péternek, Te leszel az én földi országom jogos és felelős vezére, akinek tudtán és akaratán kívül senki oda be nem léphet, tőled függetlenül senki hatalmat nem birtokolhat.

Péternek nem kell félnie, hogy félelmetes felelősségének és kötelességeinek gyakorlásában támasz nélkül marad. Isteni ígéret áll mellette őrt, hogy a mennyek országa javainak megőrzésében ébersége ne lankadjon, kormányzói és tanítói tekintélye csorbát ne szenvedjen. „Simon, Simon! — úgymond az Úr, — íme a sátán kikért titeket magának, hogy megrostáljon, mint a búzát; de én könyörögtem érted, hogy meg ne fogyatkozzék hited és te egykoron megtérvén, megerősítsd testvéreidet”. (Lukács 22, 32). Ha viszály és egyenetlenség szelleme ütné fel fejét és a lázadás fejedelme, a sátán támasztana vihart a béke és igazság országa ellen, nem kell félni, „én könyörögtem érted”, országom életet adó forrása, a hit, Te benned nem fog megfogyatkozni, a kulcsokat őrző tekintély nem fog ellankadni: biztos kéz-

zel fogod a hit mélységeinek titkait felnyitni és a tévedés előtt a „mennyeek országa” kapuit bezárni. Te nem fogsz tévedni, csalatkozhatatlan biztossággal fogod országom létérdekeit felismerni és védelmezni. Téged választottalak ki, hogy „megerősítsd testvéreidet”, mert a kulcsok hatalmának erejében a te kezében van minden kérdés nyitja: te vagy az, „ki amit megnyit, azt senki sem zárja be; amit bezár, azt senki sem nyitja ki”. (Jelenések 3, 7).

A szikla és a kulcshatalom jelentését még élesebben emeli ki az „oldó” és „kötő” hatalom átadása. Péter elsőségének és monarchikus kormányzói hatalmának nyilvánvaló bizonyítéka rejlik benne. Az ősi zsidó rabbi-irodalomban és általában a régi keleti népek szójárásában az „oldás és kötés” közhasználatos jogi kifejezés volt a törvényhozás, ítélezés, kormányzás és hivatalos írásmagyarázat jogszerű ténykedéseinek jelölésére. A tekintély szavával történő döntést jelentette. Félre nem ismerhető módon ilyen értelemben alkalmazza a kifejezést Krisztus is, amikor az apostolok egyházi ítélezéseiről beszél és hozzáfűzi: „Bizony mondom nektek, amiket megkötöztök a földön, meg lesznek kötve a mennyekben is, és amiket feloldoztok a földön, fel lesznek oldozva a mennyekben is”. (Máté 18, 18).

Amit Krisztus Fülöp Cezareájánál megígért, azt feltámadása után a tiberiási tó mellett valóra váltja. A Mester feltámadása után megdicsőült emberségével nem tér vissza mindjárt a mennyei Atyához, nem hagyja magukra apostolait, hanem „megjelenvén nekik negyven napon át és beszélvén Isten országáról”, (Csel. 1, 3) kioktatja őket Isten országának vagyis az Egyháznak törvényeiről és a krisztusi kinyilatkoztatás igazságairól. Miután az Üdvözítő nagy munkája minden mozzanatának tanúi voltak és saját szemükkel győződhetek meg a csodák és a próféták jövendöléseinek teljesülése nyomán, hogy „Jézus a Krisztus, az Isten fia” (János 20,

31), értelmük fogékonyabbá vált a krisztusi hitrendszer igazságainak összefogó áttekintésére és a hallottak megőrzésére.

A tiberiási tó vagyis a Genezáret tava már szemtanuja volt egy csodálatos halfogásnak, amely csodát Krisztus most megismétli. Az elsőnél megígéri a csoda láttán megrettent Péternek: „Ne félj! ezentúl már embereket fogsz” (Lukács 5, 10) és most megvalósítja az emberhalászat ígérését.

Szeretlalomára ül le apostolai közé. „Mikor azután megébedeltek, mondá Jézus Simon Péternek: Simon, János fia! jobban szeretsz-e engem ezeknél? Felele neki: Igen, Uram! te tudod, hogy szeretlek téged. Mondá neki: Legeltesd az én bárányaimat. Ismét mondá neki: Simon, János fia! szeretsz-e engem? Felele neki: Igen, Uram! te tudod, hogy szeretlek téged. Mondá neki: Legeltesd az én bárányaimat. Harmadszor mondá neki: Simon, János fia! szeretsz-e engem? Elszomorodék Péter, hogy harmadszor kérdezé őt: Szeretsz-e engem? és felelé neki: Uram, te mindent tudsz, te tudod, hogy szeretlek téged. Mondá neki: Legeltesd az én juhaimat. (János 21, 15—17).

Íme Péter egyházfőségét, a pápaságot megteremtő szavak! Legeltesd az én bárányaimat, legeltesd az én juhaimat. Ott a többi apostol jelenlétében egyedül Péterhez intézve! Krisztus többet követel tőle, mint a többitől: „Jobban szeretsz-e engem ezeknél?” és a szeretetvallomás nyomán többet is ad neki, mint amennyit a többiek nyertek. A különös és másokét felülmuló szeretet jutalma a különös és másokét felülmuló kiváltság lett.

Krisztus szép hasonlata a jó pásztorról és juhairól (János 10, 1—16) Péterre vonatkoztatva nyer itt alkalmazást. Különös nyomatékot kap a bizonyíték, ha figyelembe vesszük, hogy ezen szavakat Krisztus akkor intézte Péterhez, miután neki a többi apostollal együtt az apostoli küldetést már megadta! (János 20, 21) Péter azon-

kívül, ami a többi apostoléval közös, még külön megbízást nyer.

Krisztus szereti mindegyik apostolát: „Amint engem szeretett az Atya, én is szeretlek titeket”, (János 15, 9) hatalmat ad nekik a hívők kormányzására: „Amiket megkötöztök... meg lesznek kötve... amiket feloldoztok... fel lesznek oldva”, (Máté 18, 18) hivatalos tekintéllyel bírnak az evangélium hirdetésére az egész világon: „Elmenvén tehát, tanítsatok minden népet”, (Máté 28, 19) a lélekmentés nagy munkájában és a bűnök bilincseinek összetörésében Isten erejével közremunkálkodott mindegyik: „Akinak megbocsátjátok bűneiket, megbocsátatnak nekik” (János 20, 23), de egyedül Péternek mondja az Úr: legeltesd bárányaimat, legeltesd juhaimat, más szóval az egész nyájat, előljárókat és hívőket egyaránt azon hatalom teljességével, amely a pásztort megilleti a nyáj felett.

Krisztus mennybemenetele után az Írásra hivatkozva Péter rendelkezik ugyan már, hogy az áruló Júdás helyett Mátyást válasszák be az apostoli gyülekezet tagjai közé, de legfelsőbb joghatóságának és főpásztori működésének világos bizonyítékait a Szentlélek eljövetele után találjuk.

A tüzes nyelvek adományának birtokában Péter elsőnek áll ki az összesereglett nép elé és ő, aki egy szolgáló gúnyos megjegyzésére egykor megtagadta a Mestert, most apostoltársai nevében tekintéllyel hirdeti „Jeruzsálem összes lakói” előtt Krisztus messiási méltóságát. Tudja meg tehát Izrael háza teljes bizonyossággal, hogy „az Isten Úrrá is, Messiássá is őt tette, azt a Jézust, akit keresztre feszítettetek”. (Csel. 2, 36.) Amikor a zsidók hivatalos főtanácsa előtt kellett az apostoloknak ismételtlen számot adniok a messiási tanok hirdetéséért és a rohamosan fejlődő jeruzsálemi keresztény gyülekezetre rátört az első megpróbáltatás és üldözés vihara, Péter tartja magát illetékesnek, hogy a nyáj nevében szavát

felemelje és mint jó pásztor juhait megvédje. Az ő apostoli működését kíséri legfeltűnőbbben a csodák sokasága, úgyhogy kivitték a beteget az utcákra, hordágyakra és nyoszolyákra rakták őket, hogy „mikor Péter jön, legalább az árnyéka érje valamelyiküket s megszabaduljanak betegségeiktől”. (Csel. 5, 15). Végiglátogatja a palesztinai keresztény gyülekezeteket és a hit vigasztalásával erősíti a híveket.

Legvilágosabban kitűnik Péter egyházfősége az Apostolok Cselekedeteiben elbeszélte két eseményből, amelyek mindegyike az ifjú Egyház életének fontos mozzanata volt. Két nagy elvi kérdést kellett eldönteni, amelyek pártoskodást idéztek fel, Péter tekintélye azonban véget vetett a vitának.

A zsidó nép, mint az Úr kiválasztott népe, elsősorban volt hivatva a messiási ország polgárjogainak elnyerésére. Krisztus maga a zsidóknak hirdette az új szövetség eljöttét és tanítványainak is ezt a parancsot adta: „A pogányok útjára ne menjetez és a szamaritanusok városaiba be ne térjetez, hanem inkább menjetez Izrael házának elveszett juhaihoz”. (Máté 10, 5—6). De ez a partikularizmus csupán az elsőbbségre vonatkozott, amelynek a megváltás általánosságának tényéből kifolyólag meg kellett szűnnie, mit világosan jelez az apostoli küldetés általánossága: „Elmenvén az egész világra, hirdessétez az evangéliumot minden teremtménynek.” (Márk 16, 15). A krisztusi parancs értelmének mélysége és a kizárólagos kiválasztottság megszűnése a zsidó ideálok légkörében felnöttez apostolok előtt sem volt világos, azért az Úr csodálatos látományban Pétert felvilágosítja, hogy a pogány Kornélius századost keresztelje meg és az üdvösség kapuját a pogányok előtt is nyissa fel. (Csel. 10). Amikor pedig „az apostolok és a judeai testvérek” Kornélius megkeresztelése miatt méltatlankodtak, Péter kormányzói tekintélyével kelt a pogányok hivatottságának védelmére és a többiek „megnyugodtak

és magasztalták az Istent, mondván: Tehát a pogányoknak is megadta az Isten a bűnbánatot az életre”. (Csel. 11, 18).

Péter tekintélyével kihirdetett isteni akarat a pogányok egyenjogúságáról kezdett bő gyümölcsöket teremni, de egyszersmind döntésre érlelte a vele összefüggő másik nagy elvi kérdést: Vajjon a pogányságból megtértek avagy egyáltalában a megkereszteltek kötelesek-e a mózesi törvény szertartási törvényeit és különösen a körülmetélést megtartani. Mivel a kérdés eldöntésére egybegyült jeruzsálemi apostoli zsinaton „nagy vitakozás támadt, felkele Péter” és tekintélye szavával, amely előtt az egész gyülekezet, „apostolok és preszbiterek” egyaránt meghajoltak, kimondotta a mózesi törvények hatálytalanságát, ami a zsinat döntésének és az apostolok további működésének zsinórmértéke lett. (Csel. 15).

A Szentírás világos bizonyosságai dacára felmerül az a nehézség, mi szükség volt Péter elsőbbségére, ha Krisztus a többi apostoloknak is megadta egyenlő mértékben az apostoli küldetést és az egyházkormányzati jogosultságot. Gyakran emlegetett ellenvetés azok részéről, akik, mint a görögök, az egyházkormányzat arisztokratikus formája mellett foglalnak állást.

Az apostoli kiváltságok minden nagysága mellett sem szabad megfeledkeznünk arról, amit már 1700 évvel ezelőtt az afrikai egyház egyik vezéralakja, Ciprián mond a „katholikus Egyház egységéről” írt gyönyörű fejtegetésében: „Szól az Úr Péterhez: Én mondom neked, hogy te köszikla vagy és erre a kösziklára fogom építeni Egyházamat... Ugyanannak feltámadása után mondja: Legeltesd juhaimat. Őrá építi az Egyházat és rája bízza a juhok legeltetését. Ámbár minden apostolnak egyenlő hatalmat ad és mindegyiknek mondja: Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket; fogadjátok a Szentlelket: akinek megbocsátjátok bűneit, megbocsáttatnak neki, akinek megtartjátok, meg

lesznek tartva — mégis, hogy az egységre rámutasson, egy katedrát alapított és az egység forrását és eredeztetőjét, mint egyből kiindulót, saját tekintélyével meghatározta. Ami Péter volt, ugyanaz volt a többi apostol is, a tisztség és hatalom egyenlő sorsosai, de a kezdet az egységből indul ki és a főség Péternek adatik, hogy ezáltal a krisztusi Egyház és a katedra egysége kitűnjék. Pásztorok ők valamennyien, de egy a nyáj, amelyet az apostoloknak kell közös egyetértéssel legeltetniök. Aki ezen egységet Péterben nem tartja, gondolhatja-e, hogy a hitet tartja? Aki Péter katedráját, akire az Egyház épült, elhagyja, bizakodhatik-e az, hogy az Egyházban van?”

Az apostoli kollégium egységének élére Pétert állítja az Úr és azáltal, hogy egyedül őt teszi meg az egyház-kormányzat tekintélysziklájának és a nyáj legfőbb pásztorának, Péter lesz Krisztus személyének megtestesítője és a helytartói legfőbb tekintély hordozója. Ez az evangéliumok által elénk tárt tény, amivel nem áll ellentétben a többi apostoloknak adott hatalom és kiváltság. Péter az apostoli személyes kiváltságok tekintetében egyenlő volt a többi apostollal. De ezen kiváltságok rendkívüliek voltak és nem tartoztak az Egyház alkotmányához. Mihelyt megszűnt az apostoli méltóság, t. i. a Krisztus által való közvetlen kiválasztás és küldetés, megszűntek az apostoli kiváltságok is. A Péterre bízott hatalom azonban alkotmányjogi intézkedés volt, mert az egyházi tekintélyforrást állapította meg, amelyre az Egyháznak, mint egységes társaságnak feltétlenül szüksége volt és ami következőleg Péter halálával sem szűnhetett meg, hanem jogutódlással fenn kellett maradnia, hacsak lényeges alkotmányformaváltozást nem tételünk fel a krisztusi Egyházban. Ha a Szentlélek közvetlen ótalma és vezérlete alatt álló apostolokkal szemben az egyházfői jog és kiváltság gyakorlására talán nem is volt szükség, de az egyházi alkotmány-szervezet a maga

tökéletességében már fennállott, a sziklaalap letétezt, amelyen Krisztus munkásai a mennyek országa kiépítését megkezdhették. Az apostoli kiváltságok Péter tekintélyét nem gyengítették, hanem megerősítették, mert hathatósan közreműködtek, hogy Péter nyája a tornyosuló nehézségek dacára növekedjék és megerősödjék.

Az Egyház mindenkori hitének ad kifejezést a vaticáni zsinat, amikor Péter apostol tekintélyének védelmére kimondja: „Ha valaki tehát azt állítja, hogy szent Péter apostol Krisztus Urunk által nem rendeltetett minden apostol fejedelmévé és az egész küzdő Egyház látható fejévé vagy, hogy ő ugyanazon Krisztus Urunktól magától közvetlenül csak a tiszteletbeli, nem pedig az igazi és valóságos joghatóság főségét kapta: legyen a közösségből kizárva”.

Péter apostol egyházfői tekintélye azonban nem személyi kiváltság volt olyan értelemben, mint az apostolság, hanem alkotmányjogi tényező, aminek mint a krisztusi társaság tekintélyalapjának Péter halála után is fenn kellett maradnia. Ezen jogutódlási vonalat fogjuk a következőkben körvonalazni.

II. „NEKED ADOM A MENNYEK ORSZÁGA KULCSAIT”

Az 1870. évi vatikáni egyetemes zsinat fontos mozzanat az Egyház életműködésének megnyilvánulásában. Előtte az utolsó egyetemes zsinat 1563-ban zárult Trientben, tehát több mint 300 év telt el egyetemes zsinat nélkül, ami az egyház életében még nem esett meg. Ámbár e hosszú időközben nem lépett fel az egész Egyházat veszélyeztető eretnokség vagy szakadás, ami az előző zsinatok megtartását indokoltta és szükségessé tette, a 16. és következő századok folyamán megerősödött racionalista bölcseleti irányok, nemkülönben az Egyház testében lappangó álmisztika elvei és különösen az egyházi alkotmány ellen irányuló gallikánizmus, febronianizmus és jozefinizmus meg-megújuló támadásai mégis útjában állottak az egyházi szellem egészséges kifejlésének és a hitigazságok tartalmi elsőkélyesedésének veszedelmét rejtették magukban.

A vatikáni zsinat dogmatikai döntései először is a természetfeletti élet alapigazságait védelmezik meg és világosan elénk tárják a krisztusi Egyház tanítását Istentől, a kinyilatkoztatásról és a hitről, amely igazságok a racionalista bölcselet támadásainak célpontját képezték. Ezek után áttér az Egyház monarchikus alkotmányának sarkalatos kérdésére: a római püspöknek Krisztustól rendelt kiváltságos jogaira. Amint látni fogjuk, nincs itt szó új tanok hirdetéséről. Ezek a döntések az Egyház ősi és mindenkori hitének és meggyőződésének

újabb világos és határozott megrögzítései csupán, amire azonban szükség volt, hogy a pápa egyházfőségéről szóló tan tisztasága és a vele összefüggő igazságok az évszázados támadások és gallikánista aknamunkák következtében el ne homályosodjanak.

Alaptétel gyanánt kimondja a zsinat: „Ha valaki azt mondja, hogy nem magának Krisztus Urunknak rendeléséből, vagyis nem isteni jogon történik az, hogy szent Péternek az egész Egyház felett való legfőbb joghatóságban utódai legyenek, avagy a római püspök nem utóda szent Péternek ugyanazon legfőbb joghatóságban: legyen a közösségből kizárva”.

A döntés első része az egyházfőségre — primatus — vonatkozik, amely Péter halálával nem szűnt meg. Világosan következik abból, hogy az Egyház megdönthetetlen: „a pokol kapui nem vesznek erőt rajta” és erősségének forrását a főnek tett ígéret képezi: „ezen kősziklára fogom építeni Egyházamat”. Amíg az Egyház él, a sziklaalapnak is állania kell. Megköveteli ezt a kezébe adott legfőbb kormányzói és a megszentelés útjait vezérlő hatalom, amely az Egyház céljának megfelelően nem szűnhetett meg Péter halálával. A látható Egyháznak mindig kellett látható fővel is bírnia. Sőt minél inkább kezdett megvalósulni a krisztusi parancs: „tanítsatok minden népet”, annál nagyobb szükség volt a központi erőforrásra, amely a hitegség állandó szilárd megőrzését biztosítsa. Az ősegyház ezen hitét fejezi ki az efezusi zsinat — 341 —, mely Pétert az Egyház örökkön élő fejének mondja, mint „aki mostanáig és mindig él az ő utódaiban és ítélkezik”.

Ha tehát a primatusnak fenn kellett maradnia, hol, kiknek a személyében valósul meg? A feltett kérdésre kétféle szempont szerint adhatunk feleletet, amelyek mindegyike igazolja a vatikáni zsinat döntésének helyességét, t. i. hogy a mindenkori római püspök Péter jogutóda az Egyház monarchikus kormányzásában.

Ha dogmatikai nézőszögből vizsgáljuk a dolgot, a bizonyítás nagyon egyszerű. Az Egyház mindenkori hite biztos útmutató a katolikus hívő számára a vallási tények és tanok igazságának felismerésére. Az Egyház tévedhetetlen hitének tárgykörében feltétlenül helyet foglalnak a krisztusi Jegyes alkotmányának alapvető igazságai, amelyek között első helyet kíván magának a legfőbb tekintély hordozójának megállapítása. A látható Egyháznak tudnia kell, ki a látható feje. Akár a tanítói hivatal álláspontját, akár a hívők nagy összességének hitét tekintjük, nem találunk a katolikus hitkincs általánosan ismert igazságai között egyet sem, amely határozottabban és hitbeli meggyőződés nagyobb világosságával és általánosságával élne az Egyház gyermekei lelkében, mint az a tudat, hogy Péter jogutóda és a krisztusi Egyház feje a római püspök, akinek megtisztelő neve: pápa, vagyis atya.

A katolikus hitbeli meggyőződés egyik alapigazságáról lévén szó, nem csodálkozhatunk, hogy az évezredek folyamán a római pápák primatusa is a támadások tüzebe került. Szükségesnek tartjuk tehát, hogy a hitvédelmi módszer eszközeivel a kereszténység őstörténelmének adatai nyomán is kidomborítsuk, hogy az apostoli kor közvetlen küszöbétől kezdve az Egyház mindig vallotta és elismerte a római püspök legfőbb egyházkormányzói tekintélyét.

Mivel az első keresztény századokban senki a római püspök főségét és elsőségét kétségbe nem vonta, nem csoda, hogy a közismert tény igazsága mellett kifejezetten nem áll bőséges történelmi anyag és tanubizonyosság rendelkezésünkre. Annyival mindenestre rendelkezünk, hogy világosan bizonyítani tudjuk a római egyház vezetőjének különleges helyzetét a többi egyházzal szemben. Nem állítjuk, hogy ezen ősi dokumentumok a központi irányító szerv olyan kifejlett működését tárják elénk, aminőt a történelmi fejlődés folyamata a későbbi száza-

dokban megkívánt, de azt meg tudjuk belőlük állapítani, hogy a jogfejlődés irányában nem történt lényeges változás, szerves és törvényes fejlődéssel állunk szemben, amelynek birtokosai mindig a római püspökök voltak, akik a krisztusi rendelkezés szándékait és feladatait már az első századokban éppen úgy megvalósították, mint a fejlődő Egyház későbbi életszükségleteiben. Az Egyház éppen úgy, mint a római püspökök, tudatában voltak a római szék kiváltságos jogainak, amely hivatva van a kormányzási és tanegység megőrzésével Péter hajóját a veszélyes szirtek között sértetlenül átvezetni. Ha nincs is kifejezett bizonyítékunk a kinyilatkoztatásban, hogy Péter kit jelölt meg akár krisztusi parancs folytán, akár saját elhatározásából törvényes jogörökösének, a tények és az őskeresztény hagyomány világosan rámutatnak a római püspökök illetékességére.

A római primatus nagy valószínűséget nyer azért, hogy Péter Róma püspöke volt és ott halt meg. Ezen bizonyítékot önmagában nem tartjuk perdöntőnek, de mindenesetre szükségesnek látjuk a kérdés tisztázását azokkal szemben, akik a római primatus kérdését annyira szervesen összekapcsolják Péter római püspökségének kérdésével, hogy az utóbbi tagadásával a római püspök primatusát is kétségbevonják. Ezen támadási mód először már a 13. században megtörténik a waldi eretnekek részéről és azóta is többször felbukkanik racionalista kritikusok műveiben. Pedig e két kérdés nincs egymással ilyen szoros kapcsolatban. Ha Péter sohasem járt volna Rómában és nem lett volna a világ fővárosának püspöke, hanem megmaradt volna első püspöki székén Antiochiában élete végéig, akkor is megtörténhetett volna az a rendelkezés, hogy a primatusi jogok nem az antiochiai, hanem a római szék birtokosaiban folytatódjanak. Amint tehát Péter római püspökségének kétségbevonása nem dönti meg a római püspökök primatusát, ha ezt máshonnan bizonyítani tudjuk, viszont az ő római kormány-

zásának bizonyítása súlyosan alátámasztja római utódainak jogszerűségét.

Péter római tartózkodását látszik bizonyítani az első levele végén alkalmazott üdvözlés, amelyet a kisázsiai egyházakhoz intéz: „Üdvözöl titeket a veletek együtt kiválasztott egyház Babilonban”. (I. 9, 13) A „Babilon” kifejezés mindenesetre képletes, mert azon időben az ősi Babilon már régen romokban hevert és ott nem létezett keresztény gyülekezet. Róma nagy erkölcsi romlottsága nyer kifejezést ezen elnevezésben, amint hasonló értelemben nevezi a Titkos Jelenések könyve is Rómát Babilonnak. (16, 19).

Már az 1. század végén megkezdődik a történelmi bizonyítékok sorozata, amelyek Péter római tartózkodásáról beszélnek és a következő századok hitelt érdemlő adatai egészen kétségtelenné teszik. Római Kelemen Pétert és Pált a római vértanúk sorában említi. Antiochiai Ignác — 107 — a rómaiakhoz írt levelében nem meri magát összehasonlítani Péterrel és Pállal, ami által világosan jelzi, hogy amint Pál Rómában tanított, úgy Péter is és az ő parancsaik tekintélye felette áll az övének.

Hosszú sor lenne, ha fel akarnók sorakoztatni mindazon tanubizonyosságokat, amelyek a 2—4. századig Péter római tartózkodása mellett szólnak. Cajus, római presbíter, hivatkozik az apostoli sírokra: „Akár a Vatikán, akár az osztiai út felé irányítjuk lépteinket, szemben találjuk magunkat azok dicső sírjaival, akik azon egyházat alapították”. Irén, lyoni püspök megemlíti, hogy Máté akkor írta evangéliumát, „amikor Péter és Pál Rómában prédikáltak és egyházat alapítottak”. A nagy egyházi írók, alexandriai Kelemen, Tertullian, Origenes, majd Cyprián, Firmilián stb. Péter római tartózkodásáról és haláláról, mint közismert történelmi tényről írnak, amelyet senki sem von kétségbe.

Az írott dokumentumokon kívül döntő bizonyítékot

szolgáltat Péter római vértanusága mellett az apostolfejedelem sírja. A hívők kegyelete pontosan ismerte mindig az Egyház első fejének sírját. Nem volt soha város vagy nép, amely a rómain kívül magának követelte volna Péter vértanuságát, a keleti és nyugati egyházak egyaránt Rómába zarándokoltak az apostolfejedelem sírjához.

De a történelmi adatok nem csupán arról beszélnek, hogy Péter Rómában volt, hanem világosan szólnak az ő római püspökségéről is. Hegesippus történetíró a II. század közepén több egyházat meglátogatott, hogy azok apostoli eredetét tanulmányozza, végül Rómába jött és az ott ismeretes adatok nyomán összeállította a római püspökök katalógusát, amelynek élén Péter áll. Hasonlóképpen találjuk a II. század végén Irénnél, majd később Eusebiusnál és Ephiphaniusnál.

Ha a vázlagszerűen felsorolt dokumentumokat összefoglaljuk, Péter római tartózkodását és püspökségét a kétségtelen történelmi igazság bizonyosságával kell elfogadnunk. Mindez azonban csak bevezetés és megalapozás akar lenni a tulajdonképpeni kérdéshez: vajjon Péter átadta-e és a római székhez kötötte-e a primatus jogainak gyakorlását? A feleletet megadja egyrészt a római püspököknek ténykedése, amiből kiviláglik, hogy tudatában voltak a rájuk bízott primatusi jogoknak és kötelességeknek, másrészt vizsgálni fogjuk az Egyház magatartását a római püspökkel szemben, ami az általános meggyőződés kritériuma.

Az 1. század végén a Pál által alapított korinthusi egyházban a széthúzás és egyenetlenkedés szelleme ütötte fel fejét. A hívők pártot ütöttek egyházi vezetőik ellen és az egyházi tekintély természetét félreismerve pástoraikat letették. A virágzó egyház hitéletének megmentésére közbelép a római egyház feje, Kelemen. Ámbár Kisásziában még él János apostol, a római püspök tartja magát illetékesnek, anélkül, hogy erre valaki felkérte

volna, hogy a rendet tekintélyének súlyával helyreállítsa. Komolyan megdorgálja a békétlenkedőket és hozzáfűzi: „Ha pedig valaki nem engedelmeskedik mindannak, amit Krisztus általunk mondott, tudja meg, hogy botránynak és nem csekély veszedelemnek teszi ki magát”. A római püspök tekintélye egyszerre véget vetett a zavaroknak és szavainak súlyát mi sem bizonyítja jobban, mint hogy Kelemen ezen levelét a korinthusi egyház a szent könyvek sorába vette fel, mintha magától az apostolfejedelemtől származnék.

Különösen fontos a római primatus általános tudatának bizonyítására, hogy a római püspökök fennhatóságuk gyakorlását egyformán alkalmazták nemcsak a nyugati, hanem a keleti egyházakra is, amelyek meghajoltak tekintélye előtt. I. Viktor pápa alatt a 2. század végén éles ellentétbe került a húsvéti ünnepek idejének meghatározásában a római és a kisázsiai szokás. Kisázsiaiában ugyanis a húsvétot a zsidó szokás szerint Nisan havának 14. napján ünnepelték; Rómában és sok más egyházban, hogy a keresztény és zsidó szokások és szertartások összekeverését megakadályozzák és a kettő között levő lényeges különbséget feltüntessék, a húsvét megtartását a nap-éjegyent követő holdtölte után levő első vasárnapra tették. Viktor pápa a sok vitatkozásnak véget akarván vetni, Polycrates efezusi püspöknek megparancsolta, hogy Ázsia püspökeit zsinatra hívja össze, fogadtassa el velük a nyugati szokást és amennyiben parancsának nem engedelmeskednek, az Egyház közösségéből való kizárással fenyegette meg őket. A kisázsiai püspökök meghajoltak Róma tekintélye előtt, a nyugatiak szokása törvényt szabott a keletieknek is.

Az egyházi fegyelem, ítélkezés és kormányzás minden fontosabb mozzanatánál a római püspökök lépnek fel, mint illetékes legfelsőbb tényezők. Ha eretnekek zavarják az Egyház békéjét, bárhol lépjenek is fel, a római püspök zárja ki őket az Egyház közösségéből, amint a monta-

nisták esetében látjuk. Kallisztus — 217—222 —, mélyreható reformokat visz keresztül a bűnbánati fegyelem terén, amit az egész Egyház követ. Az eretnekek által kiszolgáltatott kereszttség érvényessége tekintetében István pápa tekintélye erősebbnek bizonyul, mint az afrikai és kisázsiai egyházak szokása, amelyet pedig a nagy tekintéllyel bíró Cyprián védett. A jogtalanul elűzött püspökök ügyét mindig a római szék vette pártfogásába és ítéletük tekintélye előtt nem volt helye a fellebbezésnek. Jogainak és kötelességeinek teljes tudatával írhatta Sziricius pápa 385-ben: „Mi hordozzuk mindazok terhét, akiket bántalom ért; sőt bennünk szent Péter apostol hordozza azt, aki, amint bizalommal hiszszük, minket mint kormányzásának örököseit mindenben védelmez és ótalmaz”.

Nagyon sok bizonyítékot tudnánk még az ős Egyház szentatyáinak és íróinak műveiből felhozni a római szék primatusa mellett, amelyek mind arról a hódolatról, engedelmességről és szeretetről beszélnek, amellyel a hívők serege és az Egyház általános meggyőződése Péter utódját övezte. Csak egy pontra akarjuk még a figyelmet felhívni. Tudjuk, hogy az egyetemes zsinatok az egész Egyház hitének képviselői és a krisztusi tan tévedhetetlen bírái. Az ősi jogszokás szerint ezeken a zsinatokon mindig jelen voltak a római szék követői és Róma hozzájárulása nélkül nem tekintették a zsinati határozatokat az egész Egyházra kötelezőknek. Döntéseikben kifejezik az alázatos engedelmesség hódolatát a római püspök, mint az Egyház feje és Péter utóda iránt, akinek személye és tekintélye által nyer a zsinat apostoli jóváhagyást, amint az efezusi, chalcedoni és konstantinápolyi egyetemes zsinatok aktái bizonyítják.

Ámbár a római egyház primatusa az első nyolc században az Egyház általánosan ismert és vallott igazsága volt, mégis a 4-ik századtól kezdve a keleti egyház egy részében sajátos folyamat indult meg. Nagy Kon-

stantin császár a római birodalom fővárosát és vele együtt saját székhelyét a Boszporus partjaira tette át és a birodalom politikai központja Konstantinápoly lett, ami által a konstantinápolyi püspök tekintélye is nagyban növekedett. A pátriárkák és püspökök az egész birodalomból oda özönlöttek, hogy ügyes-bajos dolgaikat a császárral elintézzék, aminek elintézését a császár viszont székhelye püspökére bízta. A püspök rendszeren zsinatra hívta össze a fővárosban tartózkodó püspököket, amely az ő elnöklete alatt döntött a vitás kérdésekben. A pátriárkák és püspökök a konstantinápolyi püspökben látták a császár hatalmas emberét, akinek kegyétől függött dolgaik kedvező elintézése. Bizánc püspökének tekintélye ezáltal óriási mértékben megnövekedett és a nagyravágyás szelleme ütötte fel fejét. Ha Konstantinápoly politikailag az első, miért ne legyen egyházi hatalom tekintetében is első! Ügyességgel és a császárok támogatásával az antiochiai, alexandriai és jeruzsálemi pátriárkák fölé kerekedett és a 381-ben tartott konstantinápolyi egyetemes zsinat már kimondotta: „a konstantinápolyi püspöknek Róma után tiszteletbeli elsőbbsége legyen — a többi egyházakkal szemben —, mert ez a város az új Róma”. Ezzel megindult a lavina! Már nem volt elég a második hely, Bizánc püspöke a rómaival minden tekintetben egyenlő akart lenni. Ezt célozta a 451-i chalcedoni zsinaton jegellenesen hozott és sem a pápa, sem az egyetemes zsinat által meg nem erősített 28-ik kánon, amely a konstantinápolyi szék számára legalább is burkoltan az egyházi primatus jogait követeli. Négyévszázados harc indult meg, amelynek folyamán a római szék primatusának isteni jogon alapuló kiváltságai élesen kidomborodtak ugyan, de a császári kegyben és támogatásban részesülő keleti egyházak makacsságát megtörni nem tudták, ami végre is Photius, majd Cerulár konstantinápolyi pátriárkák nyílt ellenállása következtében a keleti nagy szakadásra vezetett,

A kereszténység egységének helyreállítására egybeült II. lyoni egytetemes zsinat 1274-ben rövid időre meghozza a várva-várt békét, a keleti és nyugati egyházak képviselői egyaránt aláírták a római egyház primatusáról szóló hitvallást: „a római szentegyház az egész katolikus Egyház felett legfőbb és teljes fennhatósággal bír és, hogy azt a hatalom teljével szent Péterben, az apostolok fejedelmében vagy fejében, akinek utódja a római pápa, magától az Úrtól nyerte; igazán és alázatosan vallja. És amint ez az egyház tartozik a többiek felett a hit igazságait védeni, úgy, ha a hitről kérdések merülnek fel, azokat az ő ítéletének kell eldöntenie”. A konstantinápolyi pátriárkák elsőbbségüket politikai szempontokkal akarták alátámasztani. A zsinat kimondja, hogy a primatus kérdése isteni jogon alapul, tehát semmiféle politikai körülménytől nem függ; Péter jogutóda a római egyház, következésképp őt illeti meg a teljes hatalom a többi egyház felett.

Érdekes megfigyelni, hogy a zsinati döntés kifejezetten nem a római püspökről, hanem a római egyházzól beszél. Mivel a görög törekvések a primatus székhelyének megváltoztatására irányultak, a zsinat elegendőnek tartotta a római egyház isteni jogban gyökerező elsőségét kiemelni. Úgy is tudta mindenki, hogy a római egyház tekintélye a római püspökben nyer megtestesülést, aki Péter utódja és Krisztus helytartója.

Ami azonban a II. lyoni zsinat idejében a görögökkel szemben világosan tisztázta a kérdést, másfél évszázaddal később újabb és határozottabb kifejezésre szorult. A francia származású V. Kelemen pápa a „római püspök” jelleg megtartásával francia földön, Avignonban telepedett le és a pápai székhely ott maradt 1376-ig, amikor XI. Gergely visszatért az örök városba. Halála után meghasonlás tört ki a biborosok között és a már törvényesen megválasztott VI. Orbánnal szemben a biborosok egy része ellenpápát választott, amivel kezdetét

vette a majd fél évszázadig tartó nyugati egyházszakadás, amely Európa vallási békéjét teljesen felforgatta. A vita kezdetben nem a törvényes pápa jogai körül forogott, hanem azt kellett eldönteni, hogy az ellenfelek közül melyik a törvényes pápa.

A vizsály megszüntetésére a legegyszerűbb mód az lett volna, ha mindkét, illetőleg később mindhárom igénylő lemond, amire azonban azok nem voltak hajlandók. A szakadás szellemének veszedelme és az Egyház törvényes fejének személye körül támadt bizonytalanság mélységes aggodalommal töltötte el mindazokat, akik szívük szeretetével csüngtek a krisztusi Egyházon. Növelte a veszedelmet a hamis bölcséleti elvekre támaszkodó nominalista teológusok tábora, amely a tényleges szakadásból elvi következtetéseket igyekezett levonni és az egyházkormányzati egységet nemzeti szempontok szerint akarta széttagolni, t. i. minden nemzetnek legyen meg a maga papája. Nem lehet csodálkoznunk, hogy a veszedelem nagyságának szemlélete meggátolta még nagy hittudósoknál is a higgadt és bölcs megfontolást és felmerült a gondolat, hogy az ellenpápákat, közöttük a törvényest is, le kellene tenni. Álláspontjuk megalapozása első tekintetre valóban megtévesztő. A pápa és vele együtt a primatusi hatalom — mondták ők, — az Egyházért van és az Egyház érdekeit kell szolgálnia. Nem áll-e tehát az Egyház, illetőleg az Egyházat képviselő egyetemes zsinat a pápa felett? A II. lyoni zsinat döntése szerint a római egyház teljes hatalommal bír ugyan az egész Egyház felett, azonban a római püspök adott esetben a közjó érdekében alá van vetve az egész Egyház ítéletének. Ezen forradalmi tan szellemében született meg a konstanci zsinat egyik pártjának határozata — 1415 —, amely kimondja, hogy „a konstanci zsinat, mint törvényes egyetemes zsinat, hatalmát egyenesen Istentől kapta és mindenki, még a pápa is büntetés terhe alatt köteles annak engedelmeskedni”. Ezen határozat nem

volt ugyan törvényes egyetemes zsinati döntés, de világosan feltárta a római püspök primatusának kétségbevonását. A tanelhomályosodás megakadályozására a keleti és nyugati egyház részvételével megtartott flórenci egyetemes zsinat — 1439 —, ünnepélyesen megállapítja: „kimondjuk, hogy az apostoli Szentszék és a római pápa fennhatósággal bírnak az egész világ felett és a római pápa szent Péternek, az apostolok fejedelmének utódja, Krisztus igazi helytartója, az egész Egyháznak feje, valamennyi kereszténynek atyja és tanítója; a mi Urunk Jézus Krisztus Péterben neki adta át a teljes hatalmat az egész Egyház legeltetésére, igazgatására és kormányzására, mint az egyetemes zsinatok határozataiban és a szent kánonokban is olvasható”.

A flórenci zsinat döntése a pápa egyházkormányzói hatalmát világosan és határozottan meghatározza ugyan, de nem tárja elénk teljesen és részletesen joghatósága alkalmazásainak módozatait. Újabb 400 esztendő küzdelmeinek kellett lezajlaniok, míg végre az Egyházat vezérlő isteni gondviselés a vatikáni zsinaton a tankifejlést a körülményekhez és szükségességhez mérten lezárta és a primatus jogtartalma körül kavargó vitáknak és visszaéléseknek véget vetett.

A vatikáni zsinat döntése következőképpen hangzik: „Ha valaki azt mondja, hogy a római pápának csak felügyeleti és irányítási tisztsége van, nem pedig teljes és legfelsőbb joghatósági hatalma az egész Egyházra, nemcsak hit és erkölcs dolgaiban, hanem azokban is, amik az egész világon elterjedt Egyház fegyelmét és kormányzását illetik; vagy, hogy benne ezen legfőbb hatalomnak nem teljessége, hanem csak nagyobb foka van meg; továbbá, hogy ezen hatalma nem hivatalával van egybekötve — ordinaria — és nem terjed ki közvetlenül akár az összes és egyes egyházakra, vagy az összes és egyes pásztorokra és hívőkre: legyen a közösségből kizárva”.

A zsinati határozat megértéséhez rövid történelmi visszapillantást kell fűznünk.

A pápa egyházfősege és monarchikus hatalma ellen irányuló támadások főfészke a 15. századtól kezdve Franciaország volt. A frank birodalom büszkén vallotta magát az Egyház legidősebb leányának, mint amely a legelső volt a kereszténység felvételében és mindig megmaradt a katolikus tanok iránt való hűségben. A frank uralkodók az évszázadok folyamán kétségkívül nagy szolgálásokat tettek az Egyház fejének, amiért sok kiváltságban részesültek és az egyházi fegyelem és kormányzás ügyeit bizonyos fokig saját hatáskörükben intézhették el. Ezen kiváltságos jogok terén azonban a 13. századtól kezdve egyre több visszaélés történt a primatusi hatalom rovására, amit a pápák tiltakozással utasítottak vissza. VIII. Bonifác pápa és IV. Fülöp francia király harca az egyházi jogok körül már nagy veszedelem árnyékát vetette előre. A pápák avignoni tartózkodása a 14. században még jobban megerősítette a francia államhatalom túlkapásait és a nyugati egyházszakadás, nemkülönben a 15. század ú. n. reformzsinatainak primatusellenes törekvései ebben a gallikán szellemben gyökereztek. A francia hittudósok és egyházjogászok közül sokan behódoltak a „gallikán szabadságok” eszméinek és iparkodtak a francia állam-egyház tanrendszerét kiépíteni, amelynek alaptételeit a francia klérus határozata nyomán 1682-ben a francia parlament a törvénycikkek közé sorozta. Szerintük az állam az Egyháztól teljesen független, a pápa alá van vetve az egyetemes zsinatnak és kánonjainak és a pápa határozatai hit dolgában nem változhatatlanok, hacsak az Egyház beleegyezése hozzá nem járul.

Ámbár a gallikánizmus alaptételeit formailag visszavonták, a szellem nem szűnt meg, sőt Európa többi országában is erős visszhangra talált. Németországban Hontheim Miklós — Febronius — volt a gallikán eszmék

hirdetője, aki a pápai primatus tagadásából levonta az összes következményeket: Krisztus a kulcsok hatalmát az egyetemes Egyháznak adta, a főhatalom alanya tehát a hívők összessége, a pápa és a püspökök csak a hatalom gyakorlásával vannak megbízva; a pápa ugyan az egyházi egység középpontja, amiért is bizonyos tiszteletbeli elsőség illeti meg — primatus honoris —, de nem a joghatósági főség — primatus iurisdictionis —, mert hatalma lényegileg ugyanaz, mint a többi püspöké; az Egyháznak tehát joga van az évszázadok folyamán a pápának átengedett primatusi jogokat ismét megvonni és a jogegyenlőség állapotát visszaállítani, illetőleg újra szabályozni.

Nálunk és a Habsburgok tartományaiban II. József volt a gallikán tanok és a belőlük folyó állam-egyház eszméinek védelmezője, aki mindjárt a gyakorlati térre is lépett velük. A pápai rendeleteket fejedelmi ellenőrzés alá vetette, a Rómával való közvetlen érintkezést megtiltotta. A pápa által elítélt pistójai zsinat — 1786 — eszméit melegen felkarolta, amelyek szerint a pápa csak Róma püspöke lévén, amint nincs joga a püspökök intézkedéseit felülbírálni, éppen úgy nincs joga joghatóságilag az egyes hívőkkel sem közvetlenül érintkezésbe lépni.

A francia, német és osztrák területeken a gallikánizmus nemcsak világi, hanem egyházi körökben is tért hódított, amint ezt az ú. n. emsi pontozatok és a pistójai zsinat határozatai bizonyítják. Franciaországban Bossuet és Dupanloup, Németországban Wessenberg neve magaslik ki a gallikán eszmék hordozói közül. Magyarországon ez a szellem sohasem tudott meghonosodni, sőt a francia parlament 1682-i gallikán nyilatkozata után a magyar püspöki kar volt az első, aki Szelepcsényi György primás vezetésével Nagyszombatban megtartott összejövetelén 1682-ben élesen tiltakozott a francia parlament „képtelen és megvetésre méltó cikkelyei” ellen.

A vatikáni zsinat a hitélet sebeinek orvoslását tartván szem előtt, szükségesnek találta, hogy az Egyház alkotmányának alapigazságait minden oldalról megvédelmezze és a pápai monarchia elvét és alkalmazását bővebben kifejtsse. Kimondja tehát hittétel gyanánt, hogy az egyházi legfőbb hatalom a pápában székel, akit nemcsak tiszteletbeli elsőség — primus inter pares — illet meg, hanem valóságos joghatóság úgy a hit és az erkölcs, mint a fegyelmi és kormányzási ügyekben; jogának gyakorlása, mint a legfőbb pásztoré, közvetlenül kiterjed az Egyház minden egyes tagjára és ezt sem államfői intézkedéssel, sem más püspöki joghatósággal megakadályozni nem lehet. A döntés csirájában elfojtja az állam-egyház elvét és érvényt szerez a krisztusi rendelkezésnek: Te vagy a kőszikla!

Ha már az egyházi hierarchikus rend nem képezhet akadályt, hogy az atya szabadon érintkezhessék minden gyermekével, annál kevésbé léphet közbe gátlólag a világi hatalom. Ha a zsinat kimondja, hogy „az igazság egyenes útjáról letérnek, akik azt állítják, hogy a római pápák ítéleteit az egyetemes zsinathoz szabad megfellebbezni, mint a római pápa felett álló tekintélyhez”, mennyivel inkább jogos a zsinati atyák döntése, amikor az államhatalom túlkapásait így bélyegzi meg: „Kárhozzatjuk és elvetjük azok elveit, akik azt mondják, hogy a legfőbb pásztornak ezen közlekedése a pásztorokkal és a nyájakkal törvényesen megakadályozható, vagy akik azt a világi hatalomtól teszik függővé, állítván, hogy az apostoli szék által vagy tekintélyével hozott határozatok csak úgy bírnak érvénnyel, ha azokat a világi hatalom jóváhagyása megerősíti.”

De a zsinatra még más feladat is háromult. Még egy sebet kellett begyógyítani, amelyet szintén a gallikánizmus ütött az Egyház testén.

A francia papság 1682-i egyetemes gyűlésének negyedik cikkelye így szól: A pápa határozatai hit dolgá-

ban nem változtathatatlanok, hacsak az Egyház beleegyezése hozzá nem járul. Logikusan következett ez a pápa primatusának tagadásából. Ha a pápa nem jogszerű feje az Egyháznak, nem követelheti magának a legfőbb tanítói hivatalnak kijáró dogmatikai tekintélyt sem. Tagadták tehát a pápa tanítói ítéleteinek csalatkozhatatlanságát.

A pápa egyházfősége és legfőbb tanítói hivatalának csalatkozhatatlansága lényegesen összefüggnek. Aki az Egyház feje, kell, hogy az Egyház működésében minden téren a legfőbb tekintélyt képviselje. Amikor tehát a zsinat a pápai primatus jogkörét és gyakorlásának módzatait elvileg teljesen tisztázta, természetesen folyomány gyanánt alkalmazta a primatust a pápai tanítói hivatalára is. Mivel pedig az egyházi tanítói hivatal a maga egészében csalatkozhatatlan, az ezen hivatalt irányító főnek is csalatkozhatatlannak kell lennie.

III. A PÁPA CSALATKOZHATATLANSÁGA

A vatikáni zsinat a pápa csalatkozhatatlanságáról a következő döntést adja: „A római pápa, amidőn *ex cathedra* — az ő trónjáról — szól, vagyis amikor mint valamennyi kereszténynek pásztora és tanítója legfőbb apostoli tekintélyével valamely tant, amely a hitre és erkölcsre vonatkozik, az egész Egyház által megtartandónak kimond, a szent Péter személyében neki megígért isteni ótalom erejében ugyanazon csalatkozhatatlansággal bír, amellyel az isteni Üdvözítő a hit és erkölcs dolgainak meghatározásában Egyházát felruházni akarta; azért a római pápának ilyen döntései önmagukban, nem pedig az Egyház beleegyezésénél fogva megmásíthatatlanok”.

A döntés világosan és szabatosan meghatározza a pápai csalatkozhatatlanság módját, körülményeit és tárgyát. Lépésről lépésre haladva mutat rá az „*ex cathedra*” kifejezés tartamára.

A görög *cathedra* szó széket, trónt jelent, de már ősidőktől kezdve használták a tekintély, a bírói és kormányzó hatalom jelölésére. A keresztény teológiai nyelvhasználat az evangéliumra támaszkodik. „Mózes székébe — *super cathedram* — az írástudók és farizeusok ültek” — mondja az Úr a hivatalos tanítói és törvényhozói hatalom jelzésére. A keresztény egyházakban a püspöki trón volt az egyházkormányzati és tanítói tekintély jelképe és ilyen értelemben már nagyon korán

bevonult az őskereszténység szókincstárába. A vatikáni zsinat terminus technikus gyanánt a pápai trón jelzésére foglalja le és pontosan körülírja értelmét, hogy a pápai csalatkozhatatlanság magyarázatához kétség ne férjen.

A vatikáni zsinat döntésének hátterében háromszázéves hamis értelmezés áll, amellyel a zsinati atyák végleg le akartak számolni. A római pápa primatusának és csalatkozhatatlanságának tanát különösen a francia egyházjogászok és teológusok burkolt támadással azáltal iparkodtak elhomályosítani, hogy az ősegyházban szokásos „római szék” kifejezést szembeállították a római püspökkel: a trónt és a trónolót elválasztották egymástól. A római szék csalatkozhatatlanságának tagadása egyértelmű lett volna az Egyház évszázadokon át mindig hirdetett meggyőződésével való szembehelyezkedéssel, a gallikánizmus eszméinek harcosai tehát így okoskodtak: Igen, a római szék, mint az Egyház életének és egységének középpontja, csalatkozhatatlan a hittisztaság megőrzésében, de nem az egyes pápák, akik a római széket birtokolják. Ők nem bírnak személyükben nagyobb kiváltsággal, mint a tanítóegyház bármely más püspöke. Székük kiváltsága azonban az, ha esetleg valamelyik pápa tévedne is hit dolgában, az utódok jóvátesszik a hibát, a tévedés nem állandósulhat és így a római szék megmarad a hitélet normájának.

Mivel „Péter széke” a pápa legfőbb tekintélyének szimbolikus jelzése, bizonyos értelemben különbséget tehetünk a szék és birtokosa között. A szék az állandóság kifejezése, ellentétben a rajta ülők avagy birtoklók változásával. Mivel az Egyháznak tett nagy isteni ígéretek állandó jellegűek, természetes volt, hogy Péter utódainak állandó személyi kiváltságát a „szék”, a hivatal kifejezéssel jobban ki lehetett domborítani. A csalatkozhatatlanság az Egyház számára van adva és elsősorban a tanítóhivatal állandó központja, a cathedra

Petri, birtokolja és általa közvetve a rajta ülő, illetőleg ennek ezen székéből kibocsátott döntései.

A cathedra Petri kifejezés annál inkább alkalmas volt a pápa csalatkozhatatlanságának jelölésére, mert világosan utal arra, hogy a legfőbb tanító tekintély a pápa személyének nem közvetlenül, hanem közvetve Péter öröksége által adatik meg. Nem a magánember, hanem az Egyház feje nyer kiváltságot. A pápa ténykedései azért enyernek legfőbb tekintélyt, mert mintegy Péter kormányzásának hivatalos megnyilatkozásai, „aki, — mint az efezusi egyetemes zsinat mondja, — az ő utódaiban mostanáig és mindig él és ítélkezik . . .” A cathedra ítélete tehát Péter ítélete és az így megszemélyesített apostoli szék bizonyos értelemben különbözik a rajta ülő személyiségétől.

Ezek előrebocsátásával nézzük, mit akar a zsinati ex cathedra kifejezés mondani? Mikor mondhatjuk, hogy a pápa felment trónjára, beleült Péter székébe, hogy a Szentlélek ótalma alatt tévedhetetlenül tanítson?

A pápai csalatkozhatatlanságnak első feltétele, hogy a pápa mint az egész kereszténység legfőbb pásztora és tanítója akarjon fellépni és dönteni. A csalatkozhatatlanság személyi kiváltság ugyan, amit a pápa másra át nem ruházhat, de azt nem mint magánember és nem a maga számára, hanem egyházfői hivatalából kifolyólag az egész Egyház számára nyerte. A pápában nem az ember csalatkozhatatlan, hanem az egyházfő! Ha könyvet ír, vagy tudományos kérdésekben mint tudós állít és vitatkozik, ha társalog vagy szónokol, éppen úgy tévedhet, mint bárki más. Ha mint Róma püspöke a saját egyházmegyéjéhez vagy mint nyugat pátriárkája más egyházakhoz atyai intelmeket intéz, szavai méltók legmélyebb tiszteletünkre, de a csalatkozhatatlanság bélyegét nem viselik magukon.

Nem csalatkozhatatlan a pápa akkor sem, ha mint

bíró ítélkezik a püspökök és hívők dolgaiban. Ítéletei ellen nem lehet ugyan felebbezni, de az ítélkezés helységének objektív igazsága ezzel eldöntve nincs.

De a tanítói csalatkozhatatlanság tárgyköre is meg van szabva. Nem nevezhető abszolútnak — ami egyedül Istent illeti meg, — mert nem mindenre terjed ki, csak a hit és erkölcs dolgaira. Csupán akkora körzetben mozoghat, amelyben a krisztusi Egyház hite nem tévedhet. A pápa nem taníthat új hitigazságokat sem: „Péter utódainak — úgymond a zsinat, — a Szentlélek nem azért ígértetett meg, hogy az ő kinyilatkoztatása nyomán új tant hirdessenek, hanem azért, hogy az ő közreműködésével az apostolok által nekünk átadott kinyilatkoztatást vagyis hitkincset szentül megőrizzék és híven értelmezzék”. Amint általában az egyházi tanító hivatal működése elsősorban a kinyilatkoztatott igazságok felismerésére és értelmezésére vonatkozik ugyan, de azok mellett kiterjed mindama tényekre és igazságokra is, amelyek a hitkincs kinyilatkoztatott igazságainak megőrzéséhez és tanításához szükségesek, éppen így a római pápa csalatkozhatatlan tanítói tekintélye is kiterjed mindazon igazságok elbírálására.

A csalatkozhatatlan döntés kritériuma azonban még ezzel sincs teljesen adva. Szükséges ugyan, hogy a pápa az egész Egyházhoz a hit és erkölcs dolgában szóljon, de ez még nem elég. Megkivántatik, hogy a pápa a tant, amit tanítani akar, szabad elhatározásából az apostoli és legfőbb tanítói hatalmának teljes latbavetésével úgy tárja elénk, mint amit az egész Egyháznak hinnie kell. Világos legyen tehát a dogmatikai tekintély alkalmazása. A pápa mint az Egyház feje gyakran szól hozzánk akár egyes gyülekezetek előtt tartott beszédeiben vagy az egész Egyházhoz intézett körlevelekben, amelyek sokszor hit és erkölcs dolgairól tárgyalnak anélkül, hogy az ilyen pápai megnyilatkozások szükségszerűen csalatkozhatatlan jelleggel bírnának, ha csak nem világos, hogy

a pápa az utolsó szót akarja kimondani és hitbeli meggyőződést kíván.

A zsinat a pápa csalatkozhatatlanságának kritériumait megállapítván, hozzáfűzi: „azért a római pápának ilyen döntései önmagukban, nem pedig az Egyház beleegyezésénél fogva megmásíthatatlanok”. Ellentétbe helyezkedik a gallikánizmus tanával, amely szerint a pápa határozatai hit dolgában nem megmásíthatatlanok, hacsak az Egyház beleegyezése hozzá nem járul. Ezen hozzátoldás élesen kidomborítja a pápai csalatkozhatatlanság jogforrását. A pápa csalatkozhatatlan nem alulról, hanem fölülről; nem az Egyház beleegyezése, hanem a hivatalának Péterben megígért isteni ótalom miatt!

A pápai csalatkozhatatlanság hittétel gyanánt való kimondása az Egyház mindenkori meggyőződésének folyománya volt. A Szentírás és Szentagyomány mindazon bizonyítékai, amelyek Péter és utódainak egyházfőségét tárják elénk, bizonytságot tesznek a pápa csalatkozhatatlan tanítói tekintélye mellett is.

Ha a pápa az a szikla, amely az Egyház erősségének záloga, akkor a hitigazságok tanításában és védelmezésében csalatkozhatatlannak kell lennie. Az Egyház hite nem rendülhet meg, ami azonban csak úgy lehetséges, ha az alap szilárd. Amint az alap nem a reáépülő háztól nyeri szilárdságát, hanem megfordítva: a ház szilárdsága függ az alaptól, úgy a pápa tanításainak csalatkozhatatlan igazsága sem az Egyház beleegyezésének tényéből ered, hanem önmagában kell a csalatkozhatatlanság biztosítékát hordania, hogy az Egyház hitének alapjául szolgálhasson. A kulcshatalom átadása, ami a legfelsőbb tanítói tekintélyt is jelzi, nemkülönben az Egyház híveinek az életet adó tiszta tannal való táplálása és „legeltetése” egyformán megköveteli a péteri jogutódlás birtoikosainak csalatkozhatatlan tekintélyét.

A kereszténység első négy évszázadának hite a római szék és általa a római püspök csalatkozhatatlanságáról

világosan elénk tárul az egyházi írók műveiből és a tanító egyház által mindig követett gyakorlatból. A római szék előttük a hit egységének középpontja és az igaz hit biztos zsinórmértéke. Mindig Róma mondja ki az utolsó és végleges döntést, ha a hit tisztaságát eretnokség veszélyezteti vagy a hit és erkölcs kérdéseiben kételyek merülnek fel. „A római egyházzal — úgymond a 2. század nagy egyházi írója, Irén — az ő nagy méltósága miatt minden egyháznak, azaz minden hívőnek összhangban kell lennie, mert ebben őriztetett meg mindig az apostoli hagyomány azok által, akik a világ minden tájáról itt összejönnek”. Az ortodoxia ismertető jegye tehát az, hogy valakinek a hite megegyezik-e a római egyház hitével vagyis a római püspök tanításával.

Az 5. századtól kezdve a pápák hivatalos ténykedéseiben, nemkülönben az egyetemes zsinatok, továbbá a keleti és nyugati egyházak vezérférfiainak nyilatkozataiban a pápa csalatkozhatatlanságának tana teljes kifejezésre jut. Nincs senki, aki kétségbe vonná, hogy a római szék birtokosai a legfőbb tanítói tekintély hordozói, amely előtt hittet kell meghajolni. A püspökök ítélete ellen Rómába lehet felebbezni, tanítja Ágoston, de ha az apostoli szék döntött, az ügy lezárult: „Causa finita est!”

A II. lyoni és a flórenci zsinatok, amelyeken kelet és nyugat püspökei egyaránt képviselve voltak, világosan kifejezést adnak a római szék, illetőleg a pápa csalatkozhatatlan tanítói hivatalának. „Amint a római egyház, — úgymond a II. lyoni zsinat — tartozik a többiek felett a hit igazságait védeni, úgy, ha a hitről kérdések merülnek fel, azokat az ő ítéletének kell eldönteni”. A flórenci zsinat „valamennyi keresztény atyja és tanítója” jelzővel tiszteli meg a pápát, akinek legfőbb tanítói hivatala a hívek „legeltetésének”, azaz a krisztusi tiszta tan megőrzésének záloga.

A vatikáni zsinatot követő események igazolták a

pápai egyházfőség és csalatkozhatatlanság kimondásának időszerűségét. A mult század hetvenes évei óta a katolikus hitélet újjászületésének kora következett be. A lelkekből eltűnt a bizalmatlanság az Egyház fejével szemben, amelyet a 16. századtól kezdve a katolikus hívők körében mesterségesen szítottak. A világosan kimondott tan a pápai csalatkozhatatlanságról nemcsak megnövelte a pápa tekintélyét, hanem egyszersmind bensőséges ragaszkodást és szeretetet is váltott ki a szívekből és a világi hatalmat vesztett pápa tényleg elfoglalta az emberek tudatában azt a helyet, amely felülemelkedik a kard és politikai hatalom szűk korlátain és az isteni tűz erejében megedzve uralkodik a szellem birodalmában. Nem kellett többé félni, hogy a katolikus tanok veszedelembé kerülnek az ellenfél szívós aknamunkája által: Péter teljes fegyverzetben lépett ki a világ szeme elé, hogy valóra váltsa az isteni ígéretet: „a pokol kapui nem vesznek erőt”.

IV. A PÁPÁK TÖRTÉNETE

Rosszul oldaná meg feladatát, ha valaki a pápaság történetének megírásában azon az alapon indulna el, hogy a pápaság eredetében emberi intézmény, amelyet természetes történelmi erők hoztak létre és alakítottak ki és csak azokat a szabályokat és szempontokat alkalmazná rá, amelyeket az oknyomozó történelem a többi történelmi tényező megítélésében használ. A pápaság élete az Egyház élete és amint a vatikáni zsinat megállapítja, hogy a krisztusi Egyház csodálatos elterjedése, áldásos működése és rendíthetetlen szilárdsága által isteni küldetéséről tesz tanubizonyságot, úgy a pápaságról is elmondhatjuk, hogy közel kétezeréves működése és az egész világot átfogó egyházkormányzat terheinek lan- kadatlan erővel való biztos és törhetetlen irányítása isteni eredetének mindenki által könnyen felismerhető jele.

A pápa a látható Egyház látható vezére. Ténykedései a látható világban a többi történelmi esemény kapcsolatában folynak ugyan, de egyházkormányzati működése mögött természetfeletti erők és kiváltságok állnak őrt, amelyek az egyházfői tevékenységet döntően befolyásolják. A pápaság pragmatikus történetírásánál ezek a természetfeletti tényezők is figyelembe veendők, ha életéről mindent átfogó teljes és helyes nézőszöveget akarunk nyerni.

A pápaság életének és működésének természetfeletti vonásait az előző fejezetekben iparkodtunk vázolni. Ez az alap, amire feltétlenül szükség van, mert nem elég,

hogy a pápaság életét egyedül az emberi szempontok mérlegére tegyük, hanem a krisztusi ígéretekben gyökerező hit világosságára is szükségünk van, ha e csodálatos uralkodóház történelmének mélységeit és történelmi hivatásának forrásait felfedni akarjuk.

A pápaság történelmének most szándékolt rövid vázolásában inkább az emberi szempontokat és történe-
seket fogjuk szemügyre venni, amint azok a világtörté-
nelembe beleszórnak. A történelmi viszontagságok
összességéből megrajzolt pápaság képe sok emberi gyarló-
ságot is mutat, a fény mellett ott lappang az árny is,
de bármennyire tomboltak is Péter széke körül a gyű-
lölet és szenvedély hullámai és ha Péter hajójának kor-
mányosai sokszor talán gyengéknek is látszottak „látván
az erős szelet” (Máté 14, 30), mindig ott állott mel-
lettük a Mester védő keze és a pápaság krisztusi arculata
sértetlenül került ki a gyarlóságok és küzdelmek viha-
rából.

1. A PÁPASÁG VILÁGTÖRTÉNELMI HELYZETÉNEK KIALAKULÁSA

A mult század egyik legragyogóbb tollú francia hit-
védője, Bougaud, rövid áttekintést nyujtván a pápák
hősi harcairól, a pápaságot nagyon találóan „vérző di-
nasztiának” nevezi. „Simon, Simon! — úgymond az
Úr az utolsó vacsorán, — íme a sátán kikért titeket
magának, hogy megrostáljon, mint a búzát” (Lukács
22, 31). A krisztusi jövendölés szóról-szóra beteljesülést
nyert: az üldözés és szenvedés rostája szünet nélkül
működött, Péter dinasztiájának bíborpalástja vérben
fürdött. A testi és lelki szenvedés tűzpróbája azonban
igazolta, hogy a pápaságban emberfeletti erő lakozik.

A fejlődésnek indult kereszténység életének három
első évszázada vérzivataros erőpróba volt, amely vér-

keresztségből a pápák elsősorban kivették részüket. Pétertől Melchiadesz pápáig — 314 — összesen 32 pápa uralkodott. Közülük 2 a számkivetés keserűségében pusztult el, a többi 30 vértanuhalált halt. A katakombák földalatti folyosói, a Colosseum tündöklő arénája, a Tiberis hömpölygő hullámai, a római mezők virányai a pápák vérével vannak átitatva. Volt-e valaha dinasztia, amelyet harminc halálraítélt nyitott meg!

Az első évszázadok pápái a római államtörvények keresztényellenes intézkedései miatt ki voltak zárva a nyilvános társadalmi és állami élet porondjáról, működésük azonban annál nagyobb mértékben nyilvánult meg a belső egyházi élet kifejlesztésében és különösen a keresztény tantisztaság megőrzésében. Amit a kard és erőszak véres munkája nem tudott megakasztani és megsemmisíteni, a szellemi konkolyhintés igyekezett megghiúsítani. A montánizmus és szabelliánizmus, de különösen a manicheizmus és gnoszticizmus százfejú hidrája kemény harcok elé állította az ifjú Egyházat, amelyekben mindig a római apostoli szék bizonyult az orthodoxia igazi vezérének és a pápák kormányzói és tanítói tekintélye biztosította az Egyház egységének szilárd-ságát.

Nagy Konstantin római császárnak 313-ban kibocsátott milanói rendelete fordulópontot képez a kereszténység történetében. Ezen híres türelmi rendelet a birodalom minden polgárának, tehát a keresztényeknek is, teljes vallásszabadságot biztosított. A kereszt újult erővel indulhatott hódító útjára és a nemes kovász erjesztő hatása új társadalmi és állami élet kialakulását indította meg.

A 4. századtól a pápaság helyzete és a világtörténelem eseményeihez való viszonya gyökeresen megváltozott. Nagy Konstantin a birodalom fővárosát 330-ban a Boszporus partjain romjaiból újból felépített Bizáncba helyezte át, ami által az egyházi hatalom hordozója

megszabadult azon nyomás alól, amit számára a világi hatalom birtokosának jelenléte szükségszerűen jelentett. Az a héroszi nagy küzdelem, amit a pápáknak a 4. században az ariánizmus, majd az 5. században a pelagiánizmus ellen kellett az orthodoxia érdekében megvívniok, a római szék tekintélyét nagyon megnövelte és amit Róma politikai fontosságából a császárság eltávolításával veszített, a valláserkölcsi tekintély terén megsokszorozva visszanyerte.

A pápák tekintélyének növeléséhez nagyban hozzájárultak a történelmi események. A hatalmas római birodalom világhuralma megrendült. Északról és keletről megindult a nagy népvándorlás, amelynek hullámai a birodalom nyugati részét elszakították Bizánctól. A germán néptörzsek északon, a gótok délen és nyugaton vetik meg a lábukat a birodalom romjain. Alarich, Attila és Genseric, majd később a longobardok vad hordáival szemben a magára hagyott Rómát a pápák tekintélye és bátor fellépése menti meg a végpusztulástól és ha nem is fejedelmi jogon, de az erkölcsi tekintély jogán a pápa lesz Róma ura. Nagy Leó — 440—461, — majd még inkább Nagy Gergely — 590—604 — uralkodásának politikai eredményei előkészítették az utat, amely a pápák világi uralmának és nemzetközi történelmi fontosságának kialakulásához vezetett.

A döntő lépést a germán törzsek megtérése adta.

A pápaság középkori és újkori történelmének jellegzetes vonása a hithirdetés és hittérítés munkájának egyetemes felkarolása és irányítása. A történelem lapjai sok dolgot beszélnek el a pápák életének viszontagságos sorsáról. Egymást váltogatják a dicsőség és gyász napjai. Látunk pápákat, akik hatalomban tündökölnek a világ előtt, látunk másokat, akiknek nevéhez szégyen tapad avagy nevük szinte elmerült már a feledés homályában! Egy azonban állandóan kíséri Péter utódainak életét: a szorgoskodás a krisztusi Egyház elterjesztésében és a

fáradhatatlan munka a krisztusi egy akol méreteinek kiépítésében. Péter bebizonyította, hogy jobban szereti a Mestert a többiekénél! Ha elő is fordult, hogy az ősi egyházak némelyike hithirdetőket küldött ki, de a nagy és egyetemes hittérítési gondolat mindig Péter utódai-ban nyert megtestesülést és a hithirdetők Rómából nyerték a szent tüzet, amelynek fénye a pogányság sötétségében a krisztusi hit fáklyáit felgyújtotta. Joggal hivatkozhatott e tényre I. Ince pápa az 5. század elején. „Bizonyos, hogy egész Itáliában, Galliában, Hispániában, Afrikában, Sziciliában és a közbeeső szigeteken senki sem alapított egyházakat, csak azok, kiket Péter és utódai emeltek a papságra”.

Az évszázados munka bő gyümölcsöket terem. A népvándorlás által Európára zúduló néparadat megfürdik a keresztvízben és a vad hordák, amelyek végpusztulással fenyegették az európai kultúrát, a civilizáció termőföldjévé lesznek. Nagy Gergely gyönyörű tervei valóra válnak: Irország, Anglia és Skótország belép a szeretetszövetségbe. A tűz tovább terjed és a 7. századtól kezdve Germánia törzsei, majd az északi svéd és dán népek, a magyar, porosz, lengyel és orosz síkok lakói szívében ver gyökeret a kereszt. Idő és vér kellett ide, de Róma nem csüggedt és amit egykoron a római légiók vasa nem tudott keresztülvinni, létrehozta és megalkotta Péter követjeinek szelíd szava: új világbirodalom született Krisztus ismeretének és szeretetének egységében.

Valamennyi germán törzs között a frankok megtérésének volt a legnagyobb történelmi jelentősége. Uralkodójuk, Chlodwig, országa előkelőivel egyetemben 496-ban vette fel a keresztiséget, amivel új fejezetet nyitott Európa történelmében és a pápaság történelmi helyzetének kialakulásában. A frank törzseknek a római Egyházba való belépése volt a szilárd alap, ahonnan a többi germán törzs megtérítését irányítani lehetett, más-

részt pedig e tény ellensúlyozta az ariánizmusba áttért keleti és nyugati gótok által felidézett vallási egyenetlenséget, sőt hathatós eszköz lett az ariánus törzsek katholicizálására.

A pápák által irányított egyházi élet emberi vonásai a középkorban sajátos kifejlést mutatnak. Az Egyház természetfeletti eredete és hivatása felett a népek számára szóló alapítás, azért az egyházi élet megvalósulása, fejlődése és történelmi adottsága bizonyos fokig magán hordja azon népek természetes jellemének, érényeinek és hibáinak vonásait, amelyek között testet ölt. Az Egyház érintkezése a népvándorlás új népeivel szükségszerűen azt eredményezte, hogy új vallási és társadalmi életfejlődés bontakozott ki, amelynek főirányát két tényező szabta meg: a latin római Egyház kulturális fejlettsége és a kebelébe tért germán törzsek vallás-erkölcsi fejletlenségének és műveltségi kezdetlegességének állapota. Mivel az Egyház úgy vallás-erkölcsi, mint kulturális szempontból messze felülhaladta a germán törzseket, önként következett, hogy az erősebb a gyengébb fölé kerekedett és az Egyházé lett nemcsak a vallás-erkölcsi, hanem a kulturális vezetés is.

Ugyanez okból az állami életmegnyilvánulásokban is vezető szerep jutott az Egyháznak. A pogány törzseknél nem volt meg a vallási és állami élet eszközeinek és céljainak éles különválasztása, hanem — amint azt minden nép fejlődésének első korában látjuk, — a vallási és állami élet szorosan egybeforrt. Viszont a római műveltségű hithirdetők nagyon jól ismerték a fejlett római államélet minden funkcióját és intézményét, amelyek a kulturális haladással szorosan kapcsolatosak voltak és azokat a hittérítés területein is megvalósítani iparkodtak.

Figyelembe kell vennünk, hogy e pogány népek életében a vallási és állami élet nemcsak szoros kapcsolatban volt, hanem az állami és politikai élet nagymérték-

ben a vallástól függött és neki volt alárendelve; ezt a viszonyt önként átvitték és alkalmazták a kereszténységre is, amelyben állami életük megnemesítőjét és megalkotóját látták. Az Egyház és állam egymáshoz való ilyenén összekapcsolódása és ebben az Egyház hegemoniájának nagymértékű kialakulása tehát nem a római Egyház illetéktelen hatalmi törekvéseinek szülötte, hanem a korviszonyok következménye. Belőle következik az Egyház és a középkori germán császárság jogviszonya és összekapcsolódása is, ami a pápa és a császár, mint az Egyház és az állam két megszemélyesítőjének működésében élénk tárul.

A frank és a mai Spanyolország területén kialakult nyugati gót birodalom volt a keresztény és germán szellem együttműködésének első színtere. A nyugati gótok 711-ben arab uralom alá kerültek, amiáltal a latin római kereszténység egyik virágzó centruma megsemmisült. Galliában azonban Martell Károly 732-ben megtörte az előrenyomuló arabok erejét és a frank birodalom keresztény fejlődését biztosította.

A kereszténység megerősödése a frank birodalomban a pápaság hatalmi helyzetét is megszilárdította. A kelet-római császárok és az északitáliai longobard uralkodók erőszakoskodásaival szemben a pápák erős támaszt nyertek a frank segítségben. Mialatt kelet egyre jobban elhidegült a kereszténység középpontjától, nyugat annál inkább törekedett ragaszkodását kimutatni. Pipin frank király a pápák világi hatalmának alapját vetette meg, amikor 754-ben a longobardok kezéből kiragadott Ravennát más 22 várossal együtt „szent Péter és a római Egyház” birtokába adta, amivel a pápai állam alapját vetette meg.

A pápák és a frank királyok bensőséges viszonyának, nemkülönben a 8. század második felében egyre erősödő és a pápaság tekintélyét veszélyeztető görög erőszakoskodás ellensúlyozásának eredménye lett a nyugati

császárság megalapítása. III. Leó pápa a frankok királyát, Nagy Károlyt, 800 karácsonyán Rómában császárrá koronázta.

2. A KERESZTÉNY KÖZÉPKOR A PÁPÁK ÉS A RÓMAI CSÁSZÁROK HEGEMÓNIAJA ALATT

Az új római császárság a régivel csak névközösséggel bírt, de egészen más tartalommal! Feladata az Egyház védelme volt. A koronázás által a császár egyházi és szellemi javak és kiváltságok birtokosa lett, a pápa pedig a császár részéről a karhatalom biztonságát nyerte. A pápai és császári hatalomnak egymáshoz való viszonya, illetőleg a történelmi események folyamatában kialakuló elsőbbsége a korviszonyok szerint változott. Miután a szellemi fegyverek nem voltak elegendők, hogy a barbár germán törzseket a kereszténység szövetségébe vonják, oda karhatalom is kellett, amit elvégzett a császári kard, azért történelmi tekintélyben először a császárság szerzi meg a hegemoniát, amely a germán népeket vallási és állami egységbe kovácsolta. Viszont, hogy a megteremtett hatalmi egység kulturális magaslatokra is emelkedhessék, oda a szellem ereje kellett és a császári politikai hatalom felett a pápaság szellemi fegyverei szerezték meg a vezetést. Ez a két történelmi folyamat jellemzi a középkort, amelynek eseményei a pápaság és császárság egymáshoz való viszonya szerint alakultak: a 9. századtól a 11. század közepéig a császári, a 11. század végétől a 14. század elejéig a pápai hegemonia intézi Európa és a kereszténység sorsát.

A Karolingok alatt a pápaság háttérbe szorult az újonnan megtért keresztény népek szellemi és politikai irányításában, amit döntően befolyásolt az első római császárnak, Nagy Károlynak, hatalmas egyénisége és keresztény alkotásokban gazdag uralkodása. Nagy Károly birodalmának nemcsak politikai, hanem egyházi és

kulturális fejlesztését is kézbe veszi: egy erős kézben egyesül az egyházi és politikai hatalom, ami a keresztény germán államegység kialakulását nagyban elősegítette. Püspökségeket alapít, zsinatokat hív egybe, teológiai vitákat irányít, a klérust szorosán belevonja az államszervezet működésébe. Mindez azonban nem rejtett magában állam-egyházi törekvéseket, nem voltak cézáró-papisztikus tervek, mert az Egyház érdekeit és céljait nem rendelte alá az állam érdekeinek, hanem mindkettőt saját érdekkörében virágzásra emelte, hogy közös együttműködésükkel a keresztény kultúra áldását terjesszék.

Nagy Károly utódai alatt a császári gyámkodás az Egyház és a pápaság felett azon veszedelmet rejtette magában, hogy a világi hatalom nyomása megbénítja vagy legalább is károsan befolyásolja az egyházi élet természetfeletti vonásainak kifejlését és különösen a pápai egyházfőiség elvének érvényesülését. A pápai széken ezen korszakban nem ült olyan kiváló egyéniség, aki magát a császári befolyás alól mentesíteni tudta volna. I. Miklós (858—867) a császárság viselőinek gyengeségével szemben igyekezett ugyan a szellemi hatalmat a világi hatalom nyomása alól kivonni, de az általa megindított törekvés méltó utódok híján nem valósulhatott meg. Sőt a pápaság és császárság szoros politikai viszonya folytán a császári korona birtokosainak gyengesége magával rántotta a tiara viselőinek sorsát is.

A 9. század végétől a 10. század közepéig (882—963) 81 év alatt 24 pápa következett Péter székén, amely idő a pápaság történetének egyik legszomorúbb kora. A császárság politikai erejének meggyengülését és a nagy-károlyi birodalom széthullását az itáliai, különösen a spoletói és tusciai nemes-pártok arra használták fel, hogy magukhoz ragadták a hatalmat Róma felett. A pápai birtokokat elrabolták és saját pártérdekeik szerint választották és tették le a pápákat. A világi és

egyházi elem egyaránt meg volt mételyezve, az egyházi fegyelem felbomlott, az egyházi hatalom adás-vétel tárgya lett, — simonia — egyes családok hatalomra vágyó asszonyai saját kegyeltjeiket ültették a pápai trónra, ami a Johanna-papissa meséjének adott alapot.

Az Ottók uralkodása alatt a 10. század második felében, különösen III. Ottó alatt (983—1002) a pápák és császárok együttműködése folytán javult ugyan a pápaság helyzete, de azután ismét az itáliai pártok játékszerévé süllyedt, míg végre III. Henrik császárrá koronázásával (1046) II. Kelemen, majd IX. Leó pápasága idejében megszűnt a nyomasztó helyzet és a pápaság a császárság védelme alatt megkezdhetette méltóságának és tekintélyének megfelelő működését.

VII. Gergely — Hildebrand — (1073—1085) trónralépése fordulópontot képez a pápaság történetében. Minden idők ezen egyik legnagyobb pápája, akit az Egyház szentjei között tisztel, a krisztusi ideálok zászlaja alatt lépett a porondra és vette fel a küzdelmet IV. Henrik ellen a hirhedt investitúra-harcban, amelyben az Egyház legszentebb felségjogait kellett megvédelmezni.

Az investitúra az egyházjogban azt a ténykedést jelentette, amikor az egyházi hivatal vagy javadalom adományozója valakit a hivatallal járó jogok és kötelezettségek gyakorlásába és a javadalom élvezetébe beleiktatott. A plébánosnak átadták a templom és a plébániaház kulcsát, ami a lelkipásztorkodás és a plébániajavadalom birtokbavételét jelezte. A püspököt a pástorbort és gyűrű átadásával iktatták be; az első az egyházmegyei kormányzói hatalmat, az utóbbi pedig a híveivel való eljegyzést és szoros összetartozást juttatta kifejezésre. Ezen külső jelképes cselekmények az egyházi jog természetének megfelelően jogszerűen és érvényesen a felettes egyházi hatóság, illetőleg megbízottja által voltak eszközölhetők; a plébánosoknál a püspök, a

püspököknél a pápa, illetőleg a választást eszközölő egyházi hatóság volt illetékes. Ezen illetékesség jogtalan bitorlása idézte fel az investitúra-harcot.

A 11. század investitúra-harcainak előzményei és gyökerei évszázadokra visszanyulnak. Az Egyház mindig hálás volt azokkal szemben, akik templomok építésével vagy egyházi javadalmak alapításával a vallási élet előmozdításában közreműködtek. Jóllehet az Egyház számára adományozott javadalom az Egyház tulajdona lett és felette csak az egyházi hatóság rendelkezhetett, a 6. századtól kezdve a keleti és nyugati egyházakban kialakult az a jogszokás, hogy az alapítók az egyházi hatóságoknak a javadalomra megfelelő egyházi személyeket ajánlhattak — *ius praesentandi*. — Ezen jogi állapot nem állott ellentétben az egyházjog szellemével, mert az egyházi személyek kinevezésének és javadalomba való beiktatásának joga az egyházi hatóság kezében maradt, viszont a *ius praesentandi* a laikusok számára ösztönzésül szolgált, hogy adományozásaikkal a saját területükön működő egyházi személyek kinevezésében bizonyos fokig kiváltságot nyerjenek.

A pápák nem idegenkedtek attól sem, hogy a kereszténységnek kiváló szolgálatot tett uralkodóknak megengedték különös kiváltságképpen, hogy a kereszténység számára megnyert új területeken püspökségeket állíthattak fel és püspököket nevezhettek ki, amint ezt Nagy Károlynál vagy hazánkban Szent Istvánnál látjuk. Ezen intézkedés a keresztény állameszme kialakulására csak előnyös volt és nem veszélyeztette az isteni jogon alapuló elvet, hogy minden lelkihatalom jogforrása az egyházi hierarchiában gyökerezik, mert a pápa engedélyével történt; veszélyessé ez csak akkor válhatott, ha a világi hatalom az egyházi hatóságtól függetlenül vagy éppen annak ellenére avatkozott volna az egyházi fegyelem és joghatóság ténykedéseinek irányításába, ami tényleg meg is történt.

Nagy Károly birodalmának örökösei felhasználták a pápaság politikai hatalmának erőtlenségét és az egyházi joghatóság és kormányzás egyik fontos ténykedését, az egyházi javadalmak adományozását, sőt a püspökségek betöltését önkényesen kezdték gyakorlatba venni. A javadalmat elnyerőtől hűbéri hűségesküt követeltek, mintha a sajátjukat adományozták volna és az általuk kinevezett püspököket a pásztorbot és gyűrű átadásával iktatták be. Ezen jogbitorlás két nagy veszedelmet rejtett magában. A hűségesküvel a császár vagy fejedelem anynyira magához láncolta a püspököket, hogy a Rómától való függés tudata egészen háttérbe szorult. A pápák és a császárok között gyakran felmerült elvi kérdések harcában az utóbbiak mindig biztosan számíthattak az általuk kinevezett püspökök támogatására, amire a történelem sok szomorú példát nyújt. Még veszedelmesebb volt azonban a pásztorbot és gyűrű által való beiktatás. Mindkét jelkép a lelki hatalmat szimbolizálta és az uralkodó által való átadása azt a látszatot keltette, hogy az egyházi hatalom a világitól függ és neki van alárendelve. A püspöki méltóság jellege elvilágiasodott és inkább a politikának, mint a hívek gondozásának szolgálatában állott.

Az investitura gyakorlásában történt visszaéléseknek nem csekély részük volt az egyházi fegyelem meglazulásának felidézésében. A fejedelmek a nagy egyházi javadalmakat egyszerűen áruba bocsátották és a legtöbbet ígérőnek adták. Igen sok esetben teljesen méltatlanokat ültettek a püspöki székbe, ha érdekeik úgy kívánták. A fejedelmek példáját követték a földesurak saját birtokaikon, úgyhogy az alsó és felső klérus a 10—11. században az erkölcsi hanyatlás legsivárabb képét tárja elénk. A papi nőtlenség törvénye is — coelibatus — igen súlyos sérelmet szenvedett, mert a földesurak saját jogaik megsértését látták abban, ha

ágyasságban élő plébánosaik és udvari papjaik ellen az egyházi hatóság fegyelmi eljárást akart indítani.

Az Egyház ezen fájó sebeinek gyógyítására sok kísérlet történt. A pápák és zsinatok szüntelenül fel-emelték szavukat a simonia ellen és a coelibatus megtartásáért, azonban az investitura visszaélései megakadályozták a gyökeres reformot. A baj gyökerére kellett tenni a fejszét és az investitura bitorlását kellett megszüntetni, hogy az egyházi fegyelemnek érvényt lehessen szerezni és az Egyház szolgálait a világi hatalom nyomasztó és káros igájából kiszabadítani. A küzdelem nehéznek ígérkezett, de a Gondviselés VII. Gergely személyében olyan férfiút állított az Egyház élére, aki nem rettent vissza a tornyosuló nehézségektől, hanem törhetetlen akaraterővel és szent lelkesedéssel tudta megvívni ezt a harcot, amely a pápaság történetének egyik legdiadalmasabb fejezete és bizonyosságul szolgál arra, hogy a krisztusi Egyház válságos idejének vezére mindig Péter trónján keresendő.

Hildebrand, a clugny-i reform eszméitől áthatott bencés szerzetes, IX. Leó uralkodása alatt került Rómába, ahol 25 éven át öt pápa mellett volt tanácsadó. Élete feladatául már akkor az investitura és az egyházi fegyelem körében lábrakapott visszaéléseknek megszüntetését tűzte. Az ő befolyásának köszönhető, hogy IX. Leó, de még inkább II. Miklós pápa megkezdte a harcot az investitura ellen. Az 1059-ben tartott lateráni zsinat szigorú intézkedéseket fogantatosított a laikusok investitúrája és a simonia ellen.

Hildebrand 1073-ban VII. Gergely néven foglalta el a pápai trónt és rögtön megkezdte az egyházi élet mélyreható reformjának megvalósítását. Főtörekvése oda irányult, hogy a pápaságot függetlenítse a világi hatalom nyomásától és a primatus elvének kidomborításával biztosítsa Krisztus földi helytartójának döntő szavát az Egyház pásztorainak, a püspököknek kiválasztásában,

ami az egyházi újjászületés első és legszükségesebb követelménye volt. Az 1074-i római bőjti zsinaton felújította az investitúra, simonia és a papok házassága ellen hozott régebbi egyházi törvényeket és a pápai követek útján minden országban érvényt akart ezeknek szerezni. A rendelkezés nyomán támadt nagy felzúdulás világosan elárulta, hogy a baj mennyire gyökeret vert mindenütt. A német, francia, sőt az olasz klérus nagy része határozottan ellenszegült annál is inkább, mert az ellenállás vezetői igen sok esetben maguk a püspökök voltak. Az 1074-i párizsi zsinat a pápa rendeletét esztelennek nyilvánította és Ottó, konstanci püspök, nemcsak megengedte papjainak a házasságot továbbra is, hanem egyenest felszólította őket, hogy nősüljenek meg.

Növelte az ellenállást a pápa szándékának félremagyarázása. VII. Gergely nem akarta a patronátusi jogokat megszüntetni és a földesurak, illetőleg fejedelmek ajánlási jogát megnyirbálni, csupán az investitúrát követelte az egyházi hatóság számára, ami a lelki hatalom természetéből következik.

A nagy pápa reformterveinek legnagyobb akadályá IV. Henrik német király magatartása volt. Ez az ingtag jellemű uralkodó nagyravágyó terveinek keresztülvételében a pápával szemben kétszínű politikát folytatott. Amikor trónját féltette, a pápa segítségével könyörgött, mihelyt azonban hatalmát biztosnak érezte, elkeseredett harcot indított VII. Gergely ellen, sőt ellenpápát is állított vele szemben. A kiközösítés terhe alatt megtiltott laikus investitúrát továbbra is gyakorolta, püspökségeket simoniakus módon töltötte be és az Egyház jogait védő pápát Rómában ostromzár alá vette.

Bármennyire reménytelennek és meghiusultnak látszottak is VII. Gergely reformtörekvései, az ő nagy lelke nem tört meg a látszólagos sikertelenség miatt. Tudatában volt, hogy az eszme, melyért küzd, el nem bukhatik, mert az Egyház legszentebb érdekei forognak

kockán és a politikai hatalom ideiglenes fölényét le fogja győzni a krisztusi ígéret ereje. 12 évig tartó uralkodása alatt megépítette az alapot és világosan megjelölte az elveket, amelyek az egyházi fegyelem megújulására vezettek. Ebben van az ő történelmi nagysága!

Ha egy pápa élete és működése kevés is volt ahhoz, hogy teljesen jóvátegye és helyrehozza, amit három évszázad visszaélései helytelen irányba tereltek és ha VII. Gergely nem is tudta végleg biztosítani a kitűzött magas ideálok megvalósulását, de mindenesetre megakasztotta a cézárópápiszmus fejlődését és bámulatos energiával megindította azt a jogos harcot, amelynek eredménye a worms-i konkordátum lett 1122-ben, amely szerint az egyházi hatalom birtoklása és gyakorlása az Egyház fejének joga gyanánt ismertetett el. A pápaságnak sok harcot kellett vívnia jogai védelmében, Barbarossa Frigyes német császár, majd IV. Fülöp francia király ismét megpróbálták az Egyház fejét megillető jogok bitorlását és a pápa szellemi főségének a világi hatalom igájába való betörését, de a nagy Hildebrand eszméinek igazságát elhomályosítani nem tudták. III. Ince (1198—1216), majd VIII. Bonifác (1294—1303) uralkodása a középkori pápaság politikai hatalmának fénykorát jelzi. A császári kard hatalmával szemben győzedelmeskedik a pápaság szellemi ereje és diadalra jut az isteni jogon gyakorolt primatusi elv felsőbbbsége a középkori állami mindenhatóság megvalósításának elvével szemben.

Magyarországra vonatkozóan kevés történelmi adat áll rendelkezésünkre annak megítélésére, hogy mennyiben érintette az investitúra-harc hazánkat. Szent László uralkodása alatt tartott 1083-i, majd az 1092-ben tartott szabolcsi zsinat határozatai világosan elárulják a magyar klérus erkölceinek hanyatlását és a coelibatus törvényének elhanyagolását, de senki nem gördít akadályt VII. Gergely reformjai elé. Az egyházi javadalmak és méltóságok simoniakus betöltéséről nincs tudo-

másunk, ámbár a laikus investitura nálunk is szokásban volt, ami kitűnik Kálmán király követeinek nyilatkozatából, akik az 1106-ban tartott guastallai zsinaton királyuk nevében II. Orbán pápának a következő ünnepélyes ígéretet tették: „Szentatya, kijelentjük, hogy szívesen alávetjük magunkat az isteni törvényeknek és azok értelmében engedelmeskedni fogunk neked. A püspökök investitúrájáról, melyet elődeink gyakoroltak, lemondunk; amennyiben erre nézve ekkorig szabálytalanságot követünk el, ettől jövőben Isten segítségével tartózkodni fogunk”. A magyar királyok ezt az ígéretet meg is tartották, mert az investitúrának még az emléke is annyira feledésbe ment, hogy száz év múlva, 1204-ben, az esztergomi érsek megválasztására egybegyűlt főpapok már abban a hitben éltek, hogy „Magyarországon a kereszténység megalapítása óta mindig a káptalanok választották a főpapokat”.

A pápai tekintély hanyatlásával a 9. és 10. században, de különösen a 11. században megindult investitúra-harcban, a császári hatalom túltengése és az Egyház ügyeibe való beavatkozása odáig ment, hogy a császárok még a pápák választásába is döntő befolyást igyekeztek gyakorolni, sőt több esetben erőszakos önkénnyel egyenest kinevezték a pápát. III. Henrik 3 pápát adott saját hatalmából az Egyháznak. A tiarát és infulákat adományozó császári kegy szükségszerűen azt a veszedelmet rejtette magában, hogy az Egyház elveszti szükséges függetlenségét és a császárok politikai érdekeinek hordozójává válik. A tapasztalat megmutatta, hogy az eddig követett választási eljárás mellett a független pápaválasztás lehetetlen, azért II. Miklós idejében az 1059-i lateráni zsinaton a pápaválasztást újra szabályozták, ami a későbbi jogfejlődésnek is alapul szolgált.

A pápaválasztás ősi formája a többi püspökválasztás mintájára történt. A római klérus, sok esetben a római nép közreműködésével, választotta meg Róma püspökét,

aki egyszersmind az Egyház feje is lett. A keresztény római császárok idejében gyakran előfordult a császárok beavatkozása a pápaválasztásba, különösen ha a választás körül nehézségek merültek fel. A nagy Jusztinián császár idejében jogszokássá vált, hogy a pápaválasztást jóváhagyás végett a császár, illetőleg helytartója elé terjesztették, ami a későbbi germán római császárok alatt is gyakran megtörtént. A császári beavatkozás nem volt mindig hátrányos, sőt néha szükséges volt, különösen amikor a 9. és 10. században az itáliai nemesség részt követelt magának a pápaválasztásban és a pápai trónt a pártérdek játékszerévé súlyosztotta. Az investitúra egyházjogellenes szelleme azonban a pápai szék betöltésénél is visszaélésre adott alkalmat, ami abban is megnyilvánult, hogy a császárok önkényesen letették a pápákat és másokat neveztek ki.

A jogbizonytalanság megakadályozására és a pápaválasztás függetlenségének biztosítására az 1059-i lateráni zsinat előírja, hogy a pápát ezentúl egyedül az összes biborosok választják, amely választáshoz a klérusnak és a római népnek hozzá kell járulnia. Lehetőleg a római papság köréből kell pápát választani, de ha ott nem akadna alkalmas személy, más is megválasztható. A választás székhelye Róma, de ez nem lényeges és akadályoztatás esetében bárhol megtörténhetik. A császárt mint római patriciust a megerősítés olyan alakban illeti meg, hogy a függetlenül megválasztott pápát a császár hozzájárulása után szabad felszentelni.

II. Miklós pápaválasztási törvényei később több kiegészítést nyertek. III. Sándor (1159—1181) előírja az érvényes választáshoz a jelenlevő választók kétharmad többségét. X. Gergely a II. lyoni egyetemes zsinaton kiadott rendelkezésével a pápaválasztásnál kizárja a nyilvánosságot — conclave — és a választás siettetésére szigorított büjtöt ír elő. II. Gyula pápa a választásnál ismételten megnyilatkozó nemzeti torzsalkodás és

különösen a választás tisztaságát és függetlenségét veszélyeztető mindenféle ígéretek és szerződések kiküszöbölésére az ilyen simoniakus választást eleve érvénytelennek bélyegez meg.

A pápaválasztást szabályozó intézkedések legutolsó és mindenre kiterjedő összefoglalása X. Pius 1904-ben kiadott „Vacante Sede Apostolica” konstitúciójában emelkedett törvényerőre. Különös érdekessége ennek a rendelkezésnek, hogy hivatkozással az 1904 január 20-án keltezett „Commissum Nobis” konstitúcióra, véget vet a pápaválasztásnál többször gyakorolt ú. n. vétó-jognak.

A vétó-jog tulajdonképpen nem is volt jog, hanem visszaélés és önkényes fejedelmi beavatkozás a pápaválasztásba. V. Károly ugyanis mint római császár igényt tartott arra, hogy a pápaválasztásra befolyást gyakoroljon olyan alakban, hogy birodalmának biborosait utasította, hogy a pápaválasztásokon meghatározott személyekre ne szavazzanak. Hatalmának örökösei a spanyol és német trónon magukévá tették ezt a beavatkozási módot, sőt a 16. század végén a spanyol uralkodók már arra is jogot követeltek, hogy ők nevezhessék ki a jelölteket, akik közül a pápát választani lehet. XIV. Lajos francia király és utódai hasonlóképpen gyakorlatba vették a vétói. Már IV. Pál pápa 1562-ben tiltakozott a világi hatalom ilyenén való beavatkozása ellen és ez a tiltakozás ismételten megtörtént a későbbi pápák alatt, de a gyakorlatban mégis megmaradt a vétó alkalmazása. X. Pius uralkodásának legelső és legfontosabb feladatának tekintette, hogy a pápaválasztás szabadsága érdekében ezt a visszaélést a gyakorlatban is megszüntesse és a legsúlyosabb egyházi büntetések alkalmazásával bármely biboros által előterjeszteni szándékoltt vétót említett konstitúciójával eleve hatálytalanított.

A 12. és 13. század, amely a pápaság szellemi felsőbbségének és egyházpolitikai hatalmának delelőjét jelzi, az európai vallás-erkölcsi élet és kulturális újjá-

születésének kora volt. A hitélet és egyházi fegyelem megújódását jelzi a hat egyetemes zsinat, amelyet a pápák 150 év leforgása alatt (1123—1274) összehívtak, amelyek közül az utolsó, az 1274-ben tartott II. lyoni egyetemes zsinat, a nyugati és keleti egyházak egyesülését eredményezte.

A papság és hívők hitéletének felvirágoztatására döntő befolyással volt a szerzetesrendek munkája. A pápák felismerik a szerzetesrendek szabályaiban megnyilatkozó krisztusi ideál reformáló erejét és jóváhagyásukkal hivatalos tekintélyt adnak a krisztusi életre nevelő munkához. Megelevenedik szemünk előtt a nagy atyák kora, a 4. és 5. század gigászi munkája, amikor most Szent Norbert, szent Bernát, majd szent Ferenc és szent Domonkos szerzeteseit látjuk harcba szállni, hogy a tevékeny keresztény hitélet alapjait kiépítsék és általa a kulturális és társadalmi élet kifejlését is biztosítsák. A hitélet általános fellendülésének jellegzetes megnyilatkozása volt a keresztes háborúk viselése, hogy a keresztes ellenségeinek kezéből kiragadják az Üdvözítő földi életének jelenléte által minden hívő szemében becsessé vált Szentföldet.

A tudomány és művészet felvirágzása lépést tartott a szellemi és vallás-erkölcsi megújodással. Európaszerte hatalmas szellemi központok alakulnak, amelyeket vagy maguk a pápák alapítanak, vagy alapításukban közreműködnek és kiváltságokkal sok esetben egyházi javadalmakkal ruháznak fel. Ezen „univerzitás”-ok — egyetemek, — amelyek közül a két legelső és legnevezetesebb a párizsi és bolognai egyetem volt, — a teológiai és bölcséleti tudományok mellett kiválóan művelték a többi tudományokat is és a későbbi általános európai műveltség megteremtőivé váltak.

1400-ig 46 egyetem alapításáról van tudomásunk, amelyekből 31 bír pápai alapítólevéllel. Az egyetemek autonómiával bíró erkölcsi testületek voltak és vala-

hányszor a fejedelmek vagy városok részéről jogtalan beavatkozás történt, mindig a pápák voltak az egyetemek kiváltságainak védelmezői a világi hatalommal szemben. Azt sem lehet mondani, hogy a pápák az egyetemek alapításával egyedül a teológia érdekeit tartották szem előtt, hiszen a 46 említett egyetemből 28-nál nem is volt teológiai fakultás, hanem a jog, orvostan és az ú. n. szabadművészetek szolgálatában állottak.

A gót stíl ezen időből származó gyönyörű művei, a klasszikus szobrászat és festészet, nemkülönben a vallásos költészet maradandó értékű alkotásai mind-mind azon kultúra diadalát hirdetik, amely a pápaság szellemuralmának megerősödésével Európára kiáradt. Közismert dolog az is, hogy a pápák a reneszansz-kor elindulásától vagyis a 15. század közepétől napjainkig a tudomány és művészettörténelemben minő előkelő helyet foglalnak el. V. Miklós (1447—1455), II. Gyula (1503—1513), X. Leó (1513—1521), XIII. Gergely (1572—1585), VIII. Orbán (1623—1644) és XIII. Leó (1878—1903) uralkodása egy-egy hatalmasabb megnyilvánulása annak a fejedelmi bőkezűségnek, amelyet a tiara viselői a tudomány, irodalom és művészet művelői iránt mindig tanusítottak. A Szent Péter-templom fölséges arányai, a Szent Pál-templom ragyogó pompája, Róma száz és száz temploma, a pusztulástól megmentett ókori emlékek, a vatikáni freskók, könyvtár, képtár és múzeum mind amellett tesznek tanubizonyosságot, hogy az Egyház nem ellensége a kultúrának és történelmi idők viszontagságai a pápaságban székelő szellemi erőt megtörni nem tudták.

Nem akarunk elmenni szó nélkül azon intézmény mellett sem, amelyet az Egyház ellenfelei a középkori papság és általában a katolicizmus szégyenfoltjának szeretnek feltüntetni. Az inkvizíciót gondoljuk.

Az inkvizíció — kutatás, felderítés — elvileg mindig megvolt a krisztusi Egyházban és lényegileg nem jelen-

tett mást, minthogy az Egyháznak isteni jogon kötelessége volt a hit igazságainak tisztasága felett őrködni és az ellene vétőket az egyházi közösségből kizárni, amit az Egyház gyakorolt is. A 13. századtól kezdve ezen egyházi joggyakorlat az akkori korviszonyoknak megfelelő, sajátos intézménnyé alakult át. Rámutattunk arra a szoros kapcsolatra, amely a középkorban az Egyház és állam, a vallás és társadalmi rend között kifejlődött. Az Egyház és vallás államjogi és társadalmi tényező lett, és az ellene irányuló támadások a korviszonyok nézőszögéből tekintve egyszersmind az állam, illetőleg a társadalmi rend ellen irányuló minősülést nyertek. Így érthető, hogy az eretnekekkel szemben miért alkalmazták a karhatalmi beavatkozást, sőt a halálbüntetést is, mert bennük a fennálló jogrend súlyos megsértőit látták. A középkori inkvizíció kortörténelmi jelenség volt, amelynek működésében a 20. század tisztult jogérzéke és az emberi szabadságok helyes mérlegelése kétségkívül a középkori jogviszonyok egyik áldástalan kinövését szemlélheti, amely azonban azon kor jogviszonyaiban könnyen érthető magyarázatát leli.

3. ÚJ KORSZAK KÜSZÖBÉN

A 14. és 15. század a pápaság politikai hatalmának, nemkülönben a népek életére gyakorolt irányító befolyásának gyengülését mutatja, amely folyamat az átmenetet képezi a keresztény középkorból az újkorba. Létrehozásában több tényező működött közre, amelyek az újkor szellemi és politikai áramlatának jellegzetes vonásait alkotják.

A pápaság középkori történelmi jelentőségének megrendülését előidéző külső tényezők között legnagyobb fontossággal bír a középkori császárság fogalmának el-

homályosulása és politikai hatalmának hanyatlása, ami azt eredményezte, hogy a pápaság elveszítette oldala mellől a politikai hatalom és kard támaszát és erősen meglazultak a pápaságot és császárságot összefűző kapcsolatok. A pápák tekintélyének sülyedését siettette az avignoni tartózkodás, az ú. n. babiloni fogság (1309—1376), amely idő alatt a pápák a francia királyok nagyratörő terveinek befolyása alatt állottak és az Egyház egyetemes ügyeivel keveset törődtek. Lajos bajor herceg pártütése a pápák ellen világosan mutatta, hogy a pápai tekintély Németországban megrendült, sőt a páduai Marsilius, Jandun és Occam irodalmi támadást indítanak a pápaság egyházi tekintélye ellen is.

A hanyatlást még jobban előmozdította a nyugati egyházszakadás (1378—1417), amelyet a legszomorúbb és legkritikusabb eseménynek nevezhetünk a pápaság kétévezredes történelmében. Az itáliai és francia pártok saját jelöltjeiket választották pápává, úgyhogy az Egyháznak két, sőt három pápája volt egyszerre és az egyházi érdekek a politikai hatalmak játékszerévé sülyedtek. A konstanci egyetemes zsinat 1417-ben V. Márton megválasztásával megszüntette ugyan az áldatlan állapotot, de a következő pápák között egyrészt nem voltak olyan kiváló személyiségek, akik a pápaság hatalmi helyzetének sülyedését megakadályozni tudták volna, másrészt pedig a körülmények és a lényegesen megváltozott korviszonyok következtében a pápaság történelmi feladatának teljesítése más működési térre helyeződött át, mint aminő a középkorban volt. Vallási és politikai téren egyaránt új eszmék sarjadoztak fel, amelyek az európai kultúra kifejlődésének új irányt szabtak.

Ezen átmeneti kor jellemző tünete a vallás-erkölcsi élet ellanyhulása, ami a teológiai tudományok elsekélyesedésében leli magyarázatát. A teológia feladata, hogy a vallás igazságait rendszerbe foglalva feldolgozza és a praktikus hitélet szükségletei szerint az egyházi élet-

nek és a benne megnyilvánuló törekvéseknek irányt szabjon. A 12. és 13. század a metafizikai szemlélődésre alapozott skolasztika rendszerével a teológia fénykorát teremtette meg. A hit és tudás a legszebb összhangban tárul eléink ezen kor hatalmas teológusainak műveiben. Mint racionalista reakció jelentkezik a 15. századtól kezdve a nominalizmus, amely a hit és tudás harmóniáját felbontja, sőt a kettőt egymással szembeállítja és a természetfeletti szempontokat a teológiában és a vallás-erkölcsi életben másodrangú tényezővé teszi. Különösen sok zavart támasztott az Egyház fogalmának elhomályosításával és az egyházi hatalom birtoklásának és gyakorlásának módjáról felállított hamis tannal, aminek következménye lett a pápai primatus tagadása és számos teológus által előterjesztett azon javaslat, hogy a pápai hatalmat decentralizálják és minden nemzetnek legyen saját pápája. Wicleff és Huss támadása az egyházi hierarchia ellen, nemkülönben a 16. század vallási fordalmának teoretikus megalapozása a nominalista teológiában gyökerezik.

A középkori egyházi élet hanyatlása és a keresztény szellemi ideálok elhomályosulása új eszmevilág életrekelését eredményezte, amit a történelem humanizmus névvel jelöl. A keresztény kultúra helyett a letűnt pogány kor fennmaradt emlékeiből felénk sugárzó pogány kultúra szelleme kelt életre, azé a kultúráé, amely nem ismert természetfeletti célokat, hanem minden erejét az ember és a természet dicsőítésére fordította. Ez a szellem kezd tért hódítani a 15. századtól kezdve a keresztény kulturális életben. Az individualizmus lép előtérbe a szellemi élet minden megnyilvánulásában és a metafizikai igazságok magaslatain trónoló vallási misztériumok helyett az emberek figyelmét egyre jobban érdekli és leköti a természet misztériumainak szemlélete és azok felfedésének vágya, sőt a kinyilatkoztatás természetfeletti igazságait is a természetes igazságok körzetébe

akarják bevonni vagy legalább is azok mértéke szerint magyarázni. A plátói és arisztoteleszi bölcselet, amelyet a skolasztika okos kiválasztással a keresztény teológia szolgálatába állított, a keresztény bölcselet rendszere fölé kerül és előfutára lesz a későbbi századok és napjaink azon bölcseleti irányainak, amelyek a keresztény hitrendszer igazságaival ellentétben állanak.

Itt kapcsolódik bele az újkori pápaság működése az emberiség vallási és kulturális életének irányításába. A politikai hatalom helyett a szellem fegyvereivel áll az élre, hogy a krisztusi Egyház érdekeit megvédje és az emberiség szellemi törekvéseinek bírója és irányítója legyen.

Igazságtalanul szokták a pápák rovására írni azt a súlyos vádat, hogy tulzó konzervatívizmusból útját állták a humanizmus nyomán fellendülő tudományos élet fejlődésének és a szent Officium és az Index kongregáció felállításával meg akarták hiúsítani a szellemi kultúra diadalmas előretörését. Hivatkoznak a Galilei-estetre és a sok indexre tett könyvre, amelyek szerintük kiáltó bizonyítékai a pápák azon törekvésének, hogy az emberi szellemet bilincsbe verjék és erejének szabad kifejlését megbénítsák.

A vád a pápaság hivatásának, nemkülönben a kongregációi döntések értelmének félreismerésén alapszik. Az Egyház fejének joga és kötelessége kiterjed nemcsak a hit igazságainak tanítására, hanem az ellenük irányuló támadások visszautasítására is. A humanizmus légköre nagyon kifejlesztette az újítás vágyát. A természettudományok terén történt nagyszerű felfedezések, amelyek évezredek felfogását megváltoztatták és új természetbölcselet alapjait rakták le, azt a hiedelmet keltették, hogy a vallás-erkölcsi élet isteni törvényeken alapuló igazságait is meg lehet reformálni és a természeti igazságok módjára a kinyilatkoztatás is az emberi szellem felülbírálnak alá tartozik. Ezen racionalista törekvés ve-

szedelmét növelte az a körülmény, hogy a könyvnyomtatás rohamos fejlődésével a vallásellenes eszmék gyors elterjedése vált lehetővé: a tudomány tiszta búzáját könnyű volt a hamisság konkolyával keverve az emberek elé szórni.

A megváltozott korviszonyoknak megfelelően iparkodtak a pápák a veszélyeztetett hitélet védelmét biztosítani. Az egyházkormányzás óriási munkaterének központi irányítása felülmulja egy ember erejének teljesítő-képességét, ezért a pápák a hitélet igazságait ostromló törekvések veszedelmének feltárására és elhárítására segítő társ gyanánt megszervezték a szent Officium és az Index kongregációját, amelyek az Egyház kezében gondviselésszerű hatalmas eszközökké váltak az utolsó négy évszázad tantisztaságának megőrzésében.

Az 1542-ben felállított szent Officium, majd az 1587-ben megszervezett Index-kongregáció a krisztusi hitrendszer alapjait felforgató racionalista világnézet követői szemében mindig gyűlölt ellenfelek voltak, mert ezek voltak a Péter sziklája körül tomboló támadások hullámtörői, a teológiai mozgalmak irányítói és az ortodox hitelvek tisztaságának éber őrei. Nem tartoznak az Egyház tanítóhivatalának lényeges szervei közé, feladatuk közvetlenül és elsősorban nem a vallás igazságainak tanítása, hanem a vallás-erkölcsi téren felmerült tanveszélyesség megállapítása. Az igazi lelkikultúra és tudományosság bennük nem ellenséget, hanem segítő-társakat láthat, mert megakadályozzák a tudomány ál-arca alatt űzött könnyelmű játékot, ha az a hitélet leg-szentebb érdekei ellen tör. Nem a haladást kötik, hanem a romlást gátolják. Lehet-e szemrehányást tenni az édes-anyának, aki gyermeke kezéből kiveszi a méregpoharat? Ugyanezt teszi az Egyház, amikor az Index-kongregáció által tiltott könyveket kiveszi a hívők kezéből.

Galilei esetében sem érte sérelem a csillagásztantant. Az igaz, hogy a szent Officium állást foglalt a helio-

centrikus rendszer ellen, amelynek Galilei volt a leglelkesebb híve, de ez a szembeszállás nem a természeti igazságnak szólt, hanem a Galilei által illetéktelenül felvetett teológiai kérdéseknek, amelyek a Szentírás magyarázatának elvi oldalát érintették. Galileinek nem voltak perdöntő bizonyítékai a heliocentrikus rendszer igazsága mellett, állítása tehát végeredményben csak hipotézis lehetett és mégis azt követelte, hogy a Szentírás azon helyeit, melyek a geocentrikus rendszer igazságának látszatát keltik, a szentírásmagyarázók ne vegyék szósz szerint, hanem a látszat után igazodó képletes kifejezésnek. Most már tudjuk, hogy Galileinek igaza volt, de ő ezt az igazát bizonyítani nem tudta, amiért is megmaradt a lehetőség: hátha a Szentírás szósz szerint való értelmé fedí az igazságot, amely esetben a heliocentrikus rendszer védelmezői ellentétbe kerültek volna a Szentírás igazmondásával. Ezt a veszedelmet — és nem többet — akarta a szent Officium döntése kifejezésre juttatni. Annak igazolására, hogy az egyházi hivatalos álláspont elvileg a heliocentrikus rendszer mint tisztán tudományos kérdés ellen nem támasztott nehézséget, elég lesz két körülményre utalnunk. A heliocentrikus rendszer első védője Kopernikus Miklós, erlandi kanonok volt, aki azt mint nagy valószínűséggel bíró feltevést fejtegette és erről szóló munkáját 1543-ban, tehát 70 évvel Galilei előtt, III. Pál pápának ajánlva kiadta. A kérdés tudományos tárgyalásában sem a pápa, sem senki más nem talált kifogásolni valót. A másik tény az, hogy a Galilei-eset után (1616) sem gördített a szent Officium soha akadályt a katolikus tudósok kutatása és a heliocentrikus rendszer igazságát védő munkák elé, amennyiben a kérdés tisztán tudományos téren mozgott. Ellenkezőleg! Miután a Newton és Keppler által felfedezett természettörvények a heliocentrikus rendszer igazságát teljesen kétségtelenné tették, a katolikus szentírásmagyarázók az egyházi hatóság jóváhagyásával szabadon

értelmezhatték a Szentírás megfelelő helyeit a heliocentrikus rendszer alapján vagyis átvitt értelemben.

A császárság és vele kapcsolatban a pápaság politikai hatalmának hanyatlását nagyban előmozdította a nacionalizmus eszméinek fejlődése és a keresztény népek nemzeti önállóságának kiépítése. A *respublica christiana* gondolatában gyökerező univerzalizmus a császár, illetőleg a pápa fősége alatt felbomlott. Az Egyház kulturális erejében felnőtt gyermekek nagykorúakká váltak és saját nemzeti különbözöségeik szerint törekedtek nemzeti politikai és kulturális életük önálló fejlesztésére. A vallási és politikai szempontok egyre élesebb elhatárolást és elválasztást nyertek. Ezen folyamat, ami önmagában véve természetes volt és sok új erőt állított a kultúra szolgálatába, nem bénította ugyan meg a szoros értelemben vett egyházi élet fejlődését és nem vetette el a pápai egyházfőség egyetemes gyakorlását, de mindenestre elősegítette a következő századokban kifejtett állami mindenhatóság túlkapásait a pápa egyházi tekintélyének rovására. — *Placetum regium.* —

4. A PÁPASÁG AZ ÚJKOR VALLÁSÉRKÖLCSI ÉLETÉNEK VÉDELMEZŐJE ÉS IRÁNYÍTÓJA

A 16. század vallási forradalma és a nyomában kialakuló új politikai helyzet gyökeresen megváltoztatta Európa képét és vele együtt sírba szállt a középkori pápaság politikai hatalma. Nem tartozott a pápaság lényegéhez, kortörténeti jelenség volt és a korviszonyok változásával meg kellett szünnie. De ami látszólag a pápaság egyetemes tekintélyének rovására ment, a valóságban a pápaság igazi és lényegéhez tartozó hivatásának kifejlésére vezetett. Amikor ellenségei azt hitték, hogy a pápaságot legyűrték és megsemmisítették, akkor tűnt ki, hogy az ő történelmi hivatása elválaszthatatlan az Egyház életétől, mert valóban ő az a szikla, amely a

krisztusi Egyház erősségének és örökifjú életének biztosítója. Az utolsó négy évszázad valláserkölcsei életében és szellemi küzdelmeiben élesen kidomborodott a pápaság központi vezető helyzetének jellege. Világi hatalma, földi birodalma folyton csökkent, sőt meg is szűnt, de annál jobban megnövekedett a lelkek felett való uralma.

A vallás-erkölcsei élet megújhodása felé való törekvésnek első nagy megnyilatkozása volt a hitújítás által felidézett nagy kaoszban a III. Pál pápa által összehívott trienti egyetemes zsinat (1545—1563.). Az Egyház külső ellenségeivel kellett szembeszállni és a katolikus hit alapigazságait megvédelmezni. Ezenkívül évszázadok mulasztásait pótolták és évszázadokra irányt szabtak azok a nagyszerű reformok, amiket a pápák utasításai értelmében a zsinati atyák megalkottak. A zsinat egyik kimondott célja az európai hitviszály megszüntetése is volt. Nem rajta mult, hogy nem sikerült, de a protestánsok a pápák ismételt meghívása dacára sem voltak hajlandók a zsinaton résztvenni és a hitújítás oká gyanánt hangoztatott sérelmeiket közösen megvitatni.

A külső ellenség után csakhamar az Egyház testében felfakadó mérges fekélyek kitisztítása és a nyomokban támadó sebek gyógyítása képezi a pápák gondját. Ezek talán még veszedelmesebbek voltak, mint az ellenség nyílt támadásai, mert az Írás szavai szerint (Máté, 7, 15) a juhok és ártatlan bárányok ruházatában jöttek, belül pedig ragadozó farkasok voltak. Katolikusoknak akartak látszani, de tanításukban a hit és erkölcsei életet veszélyeztető méreg volt elrejtve, amely álmiszticizmus különösen Franciaország hitéletét fertőzte meg. V. Pius Du-Bay, X. Ince és VIII. Sándor Jansen és követői, XI. Kelemen Quesnel tanait kárhooztatja. Sőt XII. Ince kénytelen megbélyegezni a franciák kiváló vezérfiának, Fénélon, cambray-i érseknek az istenszere- tetről hirdetett tanát, hogy a hívők figyelmét az álmisztika veszedelmeire felhívja.

Már ismertettük azt a harcot, amelyet a pápák folytattak, hogy a gallikánizmus ellen az egyházi alkotmány sáncait megvédelmezzék. Az újkor is csak harcot hozott a pápai tiara viselőinek, hogy valóra válják az Üdvözítő jövendölése: „Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak.” Sok minden másként alakult volna a világon, ha Krisztus földi helytartói az opportunizmus elvei szerint akarták volna megoldani és elhárítani az Egyházra zúduló veszedelmeket. Anglia nem szakadt volna el az Egyháztól, ha VII. Kelemen az isteni jog ellenére beleegyezik VIII. Henrik angol király törvényes házasságának felbontásába. VI. Piusnak nem kellett volna számkivetésben meghalnia és VII. Piusnak nem kellett volna a durva erőszak által okozott kegyetlen megaláztatás kelyhét megízlelnie, ha engedelmeskednek Napoleon egyházellenes akarátának. De nem tették, nem tehették, mert „inkább kell engedelmeskedni Istennek, mint az embereknek” és amint egykor Péter igaza tudatában bátran szembenézett a világi hatalom erőszakoskodásával, úgy állottak utódai is mindig felemelt fővel a világ ítélőszéke előtt, ha az isteni jog és az Egyház legszentebb érdekeinek védelméről volt szó.

A császári támasz nélkül maradt pápák nemzetközi politikája nem volt mindig szerencsésnek mondható. A német, francia és spanyol uralkodók felismerték azt az erkölcsi erőt, amit a pápaság politikai hatalma gyengülésével is megőrzött és iparkodtak egymás között levő viszálykodásaikban a pápákat saját részükre vonni. A pápák viszont nem őrizték meg teljes pártatlanságukat, hanem nemzetségük vagy családi hagyományos politikájuk szerint majd az egyik, majd a másik párthoz csatlakoztak. Ezen ingadozó magatartás csak siettette a pápai tekintély hanyatlását, káros kihatással volt az egyházi ügyek intézésére, sőt néha végzetes következményekkel járt. A franciapárti VII. Kelemen a német császári seregek megrohanták, az örök várost borzalmas

rablás és gyilkolás színhelyévé tették, maga a pápa is csak nehezen tudott menedéket találni az Angyalvár erős falai között. (Sacco di Roma, 1527.).

Halhatatlan érdemeket szerzett azonban a pápaság nemzetközi tevékenysége a törökök ellen való védekezés megszervezésében. A kereszténység legszentebb érdekei és az európai kultúra forogtak kockán. A keresztény uralkodók viszálykodása megakadályozta, hogy egyesült erővel lépjenek fel a fenyegető veszedelem ellen. Sőt, ha politikai céljaiknak hasznosabb volt, még a törökkel is szövetkeztek egymás ellen, amint I. Ferenc francia királynál látjuk. Egyedül a pápák voltak, akik szellemi és anyagi erejük teljes latbavetésével küzdöttek az izlam ellen. Követeik útján iparkodtak a veszedelem nagyságának gondolatait ébren tartani, a pápai állam és a papi javadalmak jövedelmét hadseregek megszervezésére fordították, kereszties hadjáratokat hirdettek; bárhol folyt a harc a keresztény és pogány seregek között, mindenütt ott találjuk a pápai hadakat. V. Piusnak köszönheti a világ a törökök felett aratott lepantói fényes győzelmet (1571), amely megakadályozta, hogy a török uralom Itálián keresztül Európa nyugati részét hatalmába kerítse.

Hazánk különösen érezte a pápák segítő kezét a török harcokban. A német és francia udvarokban folyton sürgették a segítséget Magyarország számára és közel háromszáz éven át nem szűntek meg a „kereszténység védőbástyáját” hathatósan segíteni. A törökverő nagy Hunyadi mellett ott állott IV. Jenő pápa követe, a híres Julián bíboros, aki a szerencsétlen várnai csatában elesett. A nándorfehérvári győzelem kivívásában, Mátyás király seregében, a gyászos mohácsi csatában, Buda visszavételében és a déli végek visszafoglalásában mindenütt ott találjuk a nagy anyagi áldozatokkal egybegyűjtött pápai sereget. Különösen nagy érdemeket szerzett a magyar nemzet hálájára XI. Ince pápa

(1676—1689); az 1751. országgyűlés törvénycikkben örökíti meg, hogy az ország rendei „azon rendkívüli érdemeket, amelyeket Őszentsége, XI. Ince pápa, a kereszténység oltalmazásában, esküdt ellenségének leküzdésében szüntelen buzgó gondoskodásával és a háború szükségleteire nyújtott segítséggel szerzett, hálás emlékezetben tartják”.

Mielőtt a pápaság legújabbkori történelméről szólnánk, meg kell emlékeznünk azon szorgoskodásról, amelyet a pápák a krisztusi nyáj egységének a hitújítás által történt megbontása után a missziókra fordítottak. XV. Gergely 1622-ben Rómában külön kollégiumot alapított a missziós papok kiképzésére. Bárminő érzékeny volt is a veszteség különösen a XVI. század folyamán, a katolikus hívők összességének száma nem csappant meg, hanem megnövekedett, mert az isteni gondviselés idegen világrészekben bő aratást nyújtott az evangélium hirdetőinek.

Ázsia, Afrika és Amerika partjain feltűnik a kereszt. A pápák megbízásából a jezsuiták, domonkosok, ferencrendiek és kapucinusok vetélkednek a krisztusi akol kiterjesztésén. Az afrikai partvidék nem nyújtott nagy eredményt, de az új világrész, Amerika, Las Casas, majd Claver Péter áldásos működésével fogékony lett a krisztusi hit iránt. Legfeltűnőbb azonban az isteni kegyelem működése Ázsiában. Az indiai birodalmak, Kína és Japán misszióinak története a XVI. és XVII. században az egyháztörténelem legragyogóbb lapjai közé tartozik. Az emberi gyarlóság elgáncsolta ugyan a szépen induló krisztusi birodalom kifejlését, vérzivataros idők a keresztények százezreit küldték mártírhalálba, de a vérrel szentelt föld megmaradt biztató jel gyanánt, mint ahol a kereszténységnek még szép jövője lesz.

Nem volt eredménytelen az európai misszió sem, amiben különösen kivették részüket az új szerzetesrendek, élükön a jezsuitákkal. Az Egyháztól való elpárto-

lást nyomon követte a visszatérések nagy száma, amint ezt a XVII. század elején hazánk története is bizonyítja.

A legújabb kor pápáinak történelme méltó módon csatlakozik azon fényes lapokhoz, amelyeken Krisztus helytartóinak a rájuk bízott hitkincs tisztaságának megőrzéséért vívott küzdelmei vannak feljegyezve. Világi hatalmuk romjain a szellemi primatus trónját állították fel, amelyről az újkor szellemi mozgalmainak és vallás-erkölcsi megújulásának irányítói lettek.

A protestantizmus támadása a katolikus hitrendszer ellen, nemkülönben a janzenizmus és gallikánizmus aknamunkája csatasorba állította a katolikus teológusok táborát, akik a trienti zsinat döntéseinek útmutatása mellett a teológia egyik fénykorát teremtették meg a 16. és 17. században. Azonban a 17. század végétől a 19. század közepéig feltűnő hanyatlás állott be, amely a 14. és 15. század teológiai és szellemi életének sivárságát idézte elő. A katolikus szellemi élet szárnyaszegett lett, aminek nyomán annál erőteljesebben indult fejlődésnek a racionalizmus. A deizmus, pozitivizmus, kriticismus, materializmus és panteizmus százféle alakban iparkodot a keresztény teológia és bölcselet alkotásait lerombolni és megteremtette azt a légkört, amelyből a vallási ateizmus és a társadalmi forradalmak villámai robbantak ki. Megrendült a tekintélytisztelet vallási és kulturális téren egyaránt és az indifferentizmus nyomasztó benuványa ült a lelkekre. Növelte a veszedelmet, hogy a katolikus teológusok egy része belesodródott a kor szellemi áradatába és a hamis bölcseleti elvek szellemét igyekezett a hitkincs birodalmába átültetni, amint ezt Hermes, Günther és legújabban a modernista irány képviselőinek műveiben találjuk.

Az általános káoszban a pápaság ismét bebizonyította, hogy ő a szikla, mely szilárdan áll a zajló habokban és benne rejlik a krisztusi élet kovása, amely új életet és egészséges fejlődést indít meg. Az első hatal-

mas gátat VI. Pius (1775—1799) emelte a racionalista teológia és egyházi fegyelem meglazulása ellen a pistojai gallikán gyülekezet határozatainak elítélésével. Még erőteljesebben fog a munkához IX. Pius: megfékezi a német racionalista teológusokat, kiadja a híres Syllabus, amely a kor vallás-erkölcsi, bölcseleti, társadalmi és politikai eltévelyedéseinek összefoglalása és végül a vatikáni zsinat döntéseivel nyugvópontra hozza a katolikus vallási öntudat mesterségesen felidézett háborúját.

IX. Pius hosszú uralkodásának egyik legnagyobb eseménye a több mint ezeréves pápai állam megszűnése. Amint helytelen volna állítani, hogy létezése feltétlen szükséges volt a krisztusi Egyház fennmaradásához és a pápák tekintélyének megőrzéséhez, éppen úgy nem lehet letagadni azt a sok jót sem, ami fennállásából az Egyház érdekei megvédésére származott. Nagy mértékben biztosította a pápák politikai függetlenségét és lehetővé tette a fejedelmi bőkezűséget, amellyel a tiara viselői a tudományt és művészetet felkarolták és különösen az izlam ellen folytatott küzdelemben a szorongatott népek segítségére siettek.

Idejét mult dolog lenne, ha azt a kérdést feszegetnők, hogy az itáliai félszigeten a 19. században fellángoló nacionalizmus egységre való törekvése mennyiben volt jogosult vagy jogtalan a pápaság történelmi jogaival szemben. Annyi bizonyos, hogy kevés dinasztia dicsekedhetik annyi törvényes jogcímmel birodalmának birtoklására, mint a pápák az egyházi állam felett. Valamely uralkodóház háromféle jogcímen nyerhet uralkodói jogokat: 1. választás, ha a népnek szabad önrendelkezési joga van és különösen, ha még ehhez a létfenntartás szükségessége is járul; 2. igazságos harcban való meghódítás és 3. átengedés vagy ajándékozás. A pápai állam kialakulásában mindhárom jogcím közreműködik.

A római egyház mint jogi személy már a pogány római császárok idejében örökösödés és ajándékozás folytán tekintélyes vagyon birtokosa lett, amihez a keresztény császárok alatt újabb hatalmas latifundiumok is járultak. Mikor a népvándorlás hullámai Róma falai felé nyomultak, a keleten székelő császártól magára hagyott Róma a pápákban látta természetes védőjét. Hét ízben jutott az örök város a barbár hordák kezére és egyedül a pápáknak köszönhető, hogy nem lett romhalmaz, mint annyi más virágzó város. A balsors csapásainak kényszerhelyzetében a római nép a pápában ha még nem is uralkodóját, de mindenesetre megmentőjét és parancsolóját látta, annál is inkább, mert különösen Nagy Gergely uralkodása óta a pápák nagy anyagi áldozatokkal és zsoldos katonasággal is iparkodtak a várost és környékét megvédeni.

A 8. század folyamán megtörténik a pápai állam jogi kialakulása. Ebben az időben a pápák már egész Itáliában kiterjedt birtokok és városok felett rendelkeztek. A bizánci császárok hatalma egyre jobban elerőtlenedett, sőt Róma felett már csak névlegessé vált. Az előretörő longobárdok Felső-Itáliát egészen magukhoz ragadták és hódító politikájuk a pápai birtokokat és Rómát is veszélyeztette. III. Gergely szorongatott helyzetében Pipinhez, a hatalmas frank királyhoz fordult, aki fegyverrel törli meg a longobárdok hatalmát és a tőlük elfoglalt városokat „szent Péter és a római Egyház” birtokába adja. (754). Nagy Károly alatt még jobban növekszik a „patrimonium Petri”, úgyhogy a 9. század közepén a pápák felségjoga már egész Közép-Itáliára kiterjed és birtokaik az egész félszigeten találhatók.

Az Ottó-császárok idejében, majd a tusciai Matild grófnő adományozása által a pápai állam folyton nagyobbodott. Ámbár a következő századokban sok viszonytagságon ment át és sokszor kerültek egyes részei bitorlók

kezébe, mégis egész a 18. századig megőrizte integritását, sőt növekedett. A 18. század második felében a nápolyi Bourbonok kezdték meg a pápai állam megcsonkítását, amit betetőzött a napoleoni hadjárat, amely az egészet hatalmába kerítette. A bécsi kongresszus visszaállította ugyan ismét a pápa uralmát, de tetemesen megcsonkította, körülbelül akkora nagyságban, mint a mai Dúnántúl.

A francia forradalmak szabadságeszméi az itáliai félszigeten is lángra lobbantották a nacionalizmust és megérlelték az egységes olasz nemzeti állam felé való törekvést. A többi hatalmaktól magára hagyott IX. Pius nem tudta az olasz nemzeti egység jelszavával előrenyomuló piemonti seregeket feltartóztatni, amelyek 1870-ben Rómát is elfoglalták és az új Olaszország fővárosává tették. IX. Pius és utódai számára a Vatikán maradt meg mint székhely és exterritoriális terület. A pápák azonban nem mondtak le történelmi jogaikról és a patrimonium Petri elrablását nem voltak hajlandók jogosnak elismerni. A „római kérdést” végül XI. Pius oldotta meg. A jogfentartás céltalanságát látván, 1929-ben az olasz állammal megkötötte a lateráni szerződést, amely megteremtette a vatikáni államot — Città del Vaticano —, biztosította a pápák felségjogait és az egyház-kormányzáshoz szükséges szabadságot.

XIII. Leó és X. Pius neve szorosán összefügg a napjainkban észlelhető keresztény restauráció örvendetes jelenségével. Mindkét pápa uralkodásának emlékét maradványalkotások őrzik, amelyekkel a kor szellemi irányításában fontos hivatással bíró teológiát felvirágoztatták és előkészítették az utat, hogy a keresztény kultúra régi jogait visszaszerezhesse és a krisztusi elveket diadalra segítse. XIII. Leó a szocializmus eszméinek adott helyes irányt, ami által a társadalmi rend és jog egészséges kifejlését biztosította. X. Pius főgondját a belső hitélet felvirágoztatására fordította, hogy megvalósítsa jelszavát:

Restaurare omnia in Christo! Szava nem hangzott el a pusztában. A keresztény öntudat és hitélet megtermékenyült és jelenleg uralkodó Szentatyánk, XI. Pius alatt bőséges gyümölcsöket terem, ami megakadályozta, hogy a világháború nyomán vallás-erkölcsi hanyatlás álljon be, sőt ellenkezőleg: a krisztusi szellemben való megújhodás tör diadalmasan előre.

A 19. és 20. század a vallási és társadalmi tekintélyrombolás jellegzetes bélyegét hordja magán. Csodálatos jelenség azonban, — amit a nemkatholikus nagy gondolkozók is kénytelenek bevallani, — hogy a világtörténelem forradalmi kirobbanásai és a legkülönbözőbb nézetek anarkiája közepette a pápaság tekintélye mennyire megnövekedett! A vallás-erkölcsi élet szakadécai között bolyongó emberiség tekintete önkéntelenül Péter sziklája felé fordul, ahonnét változatlan szilárdsággal és határozottsággal hangzanak az örök élet lélekmentő ígéri a hamis eszmék szellemvízözönében vergődők felé. A világháború élesen rávilágított a materializmus talaján kifejlődött modern kultúra szellemi és erkölcsi csődjére és bebizonyította, hogy a nemzetek és társadalmak megújhodásának egyetlen biztos útja a Vatikán fejedelme által mindig hirdetett és védelmezett evangéliumi törvény.

V. „VELETEK VAGYOK”

A galileai hegy ormán a földkerekség meghódítására elküldött apostolok vigasztalására mondja Krisztus az isteni ígéretet: „És íme én veletek vagyok minden nap a világ végezetéig”. (Máté, 28. 20.) Az Istenember jelenléte az ő Egyházában és a természetfeletti élet igazságait kereső emberiség előtt kétféle módon valósul meg. Krisztus két trónt állított fel, ahonnan az emberiség sorsát irányítja. Az egyik a tabernákulum, a krisztusi szeretet rejtett életének székhelye, ahonnan a belső kegyelem és istenáldás erőforrásai áradnak szét a legméltóságosabb Oltáriszentségből és az Istenember teste és vére táplálja az Egyház fiainak lelkét az örök életért folyó küzdelem porondján. A láthatatlan Krisztus láthatatlan és csak a hit szemével felismerhető működése ez.

Nekünk azonban többre van szükségünk. A látható Egyházban valamiképpen meg kellett valósulnia Krisztus látható kormányzásának és élőszóval történő tanításának is, hogy a Mester lábaihoz ülve hallgathassuk az örök élet ígét és útbaigazítást nyerjünk a lelki élet útvesztőjében és kínzó kételyeiben. Most is szükségünk van arra a Krisztusra, aki szavával lecsendesíti a szenvedélyek háborgó tengerét, leálcázza a képmutatást, megment az álokoskodás vagy tudatlanság veszedelmeitől és csalatkozhatatlan bizonyossággal elénk adja az isteni törvényt. Ezért állította fel Krisztus a másik

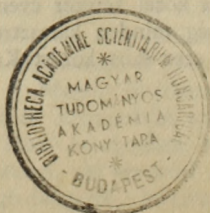
trónját is, amelyről látható módon kormányoz: Péter székét.

A pápa Krisztus földi helytartója, a krisztusi nyáj legfőbb pásztora és vezére és mint ilyen fenséges titkok hordozója. Gyarló emberi természet isteni kiváltságok királyi palástjában! Mint ember, ő is osztozik többi embertársa gyengeségének és romlottságának nyomorúságában, alá van vetve az emberi elme minden korlátoltságának, tévedésének és csalódásának, a csüggedés és félelem bilincsei szorítják szívét, élete összetörik és elmúlik a halál ölelésében. Azonban a krisztusi ígéret ereje győzedelmeskedik a gyarló eszköz felett. Mint pápa a krisztusi gondolatok tolmácsa és tévedhetetlen. A pápa ténykedései Krisztus ténykedései, aki az ő helytartója tanítását és kormányzását irányítja. A pápa örök, győzhetetlen és halhatatlan: „a pokol kapui nem vesznek erőt rajta”.

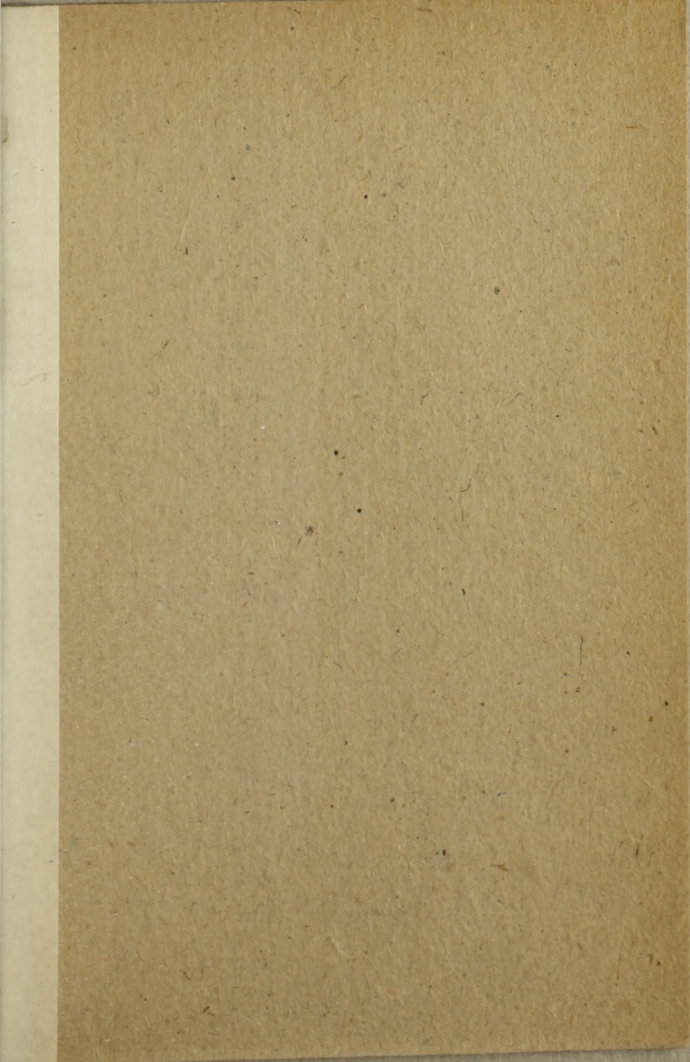
A pápaság élettörténete és működése, amint láttuk, szervesen kapcsolatos az Egyház életével. Amint az emberi testben a fej az életnyilvánulások legfőbb kifejezője, úgy az Egyház életét is legjellegzetesebben a pápaság működése tárja elénk. Benne és általa valósulnak meg az Egyház természetfeletti életének nagy feladatai és a krisztusi élet isteni rendelkezésen alapuló törvényei. Élete természetfeletti jellegének leghathatósabb bizonyítéka és közel kétezer éven át ifjúi erőben átélvén az emberiség minden katasztrófáját, lankadatlanul vezérli előre ezer szirt között Krisztus Egyházát.

TARTALOM

	Oldal
I. „Te vagy a kőszikla!”	6
II. „Neked adom a mennyek országa kulcsait”	19
III. A pápa csalatkozhatatlansága	35
IV. A pápák története	42
1. A pápaság világtörténelmi helyzetének kialakulása	43
2. A keresztény középkor a pápák és a római császárok hegemoniája alatt	49
3. Új korszak küszöbén	62
4. A pápaság az újkor valláserkölcsei életének védelmezője és irányítója	68
V. „Veletek vagyok”	78

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 5638/1951. sz.

KINCSESTAR

Az ország egyetlen, a tudományok minden ágát felölelő és népszerűsítő könyvsorozata. 150 kötetes keretében az ismeretek teljes enciklopédiáját nyújtja, úgymint :

MAGYARSÁGISMERET
TÖRTÉNELEM
AZ ÚJ EURÓPA
IRODALOMTÖRTÉNET
EMBER ÉS TERMÉSZET
MŰVÉSZET, KÖNYV
KÖZGAZDASÁG, STATISZTIKA
VALLÁS ÉS FILOZÓFIA
TERMÉSZETTUDOMÁNY
ORVOSTUDOMÁNY
HADTUDOMÁNY, SPORT
FÖLDRAJZ
TÁRSADALOMTUDOMÁNY
ÉLETRAJZOK

„A MAGYAR SZEMLE KÖNYVEI”

önálló nagyobb monografiák a következő szerzőktől :

Szekfü Gyula, Weis István, Hóman Bálint,
Horváth János, Farkas Gyula, Babits Mihály,
Julier Ferenc, Gratz Gusztáv, Genthon István.

KÉRJEN RÉSZLETES PROSPEKTUST.

Kiadóhivatal : Budapest, VI., Vilmos császár út 26. sz.